ที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจ

คุณแม่ชื่น (อิ่มพัฒน์) โชติกญาณ

ณ เมรุวัดธาตุทอง

นสุขุมวิท อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

วันเสาร์ที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจ

คุณแม่ชื่น (อิ่มพัฒน์) โชติกญาณ

ณ เมรุวัดธาตุทอง

ถนนสุขุมวิท อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

วันเสาร์ที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ลำดับเรื่อง

คำนำ

เนื่องในการฌาปนกิจศพ คุณแม่ ชื่น (อิ่มพัฒน์) โชติกญาณ ณ เมรุวัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท ในวันเสาร์ที่ ๑๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘ ข้าพเจ้าในฐานะบุตรคนโตของท่านเห็นเป็นโอกาสอันสำคัญยิ่ง ที่จะแสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณแด่ท่านอีกครั้งหนึ่ง จึงได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ฉบับที่บรรจุทั้งทางคดีโลกและคดีธรรมเพื่อเป็นธรรมบรรณาการ และวิทยาทาน แด่ผู้มีเกียรติและญาติมิตรที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานนี้ ในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำหรับด้านคดีธรรมข้าพเจ้าได้รับความกรุณาจาก พระคุณเจ้า พระธรรมธัชมุนี เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส พระอุปัชฌายะ ของข้าพเจ้า ได้เรียบเรียงคำแปลอุรคชาดกในอรรถกถาชาดก ซึ่งท่านแปลเอง กับเรื่องห้าบท อันมีใจความเพื่อให้จิตใจสงบ เพื่อหาทางที่จะให้ระงับจากกิเลสและพ้นทุกข์ในวัฏฏสงสาร อันเป็นพระธรรมเทศนาของท่าน อนึ่ง ข้าพเจ้ายังได้รับความกรุณาจาก พระมหาประทีป เขมกรณ์ สำนักวัดระฆังโฆษิตาราม ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่สนใจในทางวิปัสสนา และเชี่ยวชาญในด้านโหราศาสตร์ ได้เรียบเรียงแนวทางเบื้องต้น อุบายอบรมจิต อันเป็นเรื่องของทางคดีธรรม และเรื่องหลักมูลฐาน ของดวงชะตาในตำราโหราศาสตร์โบราณ อันเป็นส่วนคดีโลก มาสมทบอยู่ในหนังสือเล่มนี้ด้วย เป็นวิทยาทาน

ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณอย่างสูงแด่ท่านทั้งสองที่กรุณาเอื้อเฟื้อให้ธรรมทานและวิทยาทานดังกล่าวแล้ว หากหนังสือเล่มนี้ยังปรากฏข้อ

บกพร่องด้วยประการใด ๆ ก็ดี ข้าพเจ้าขอประทานอภัย ส่วนคุณประโยชน์หากจะมีอยู่บ้างในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศเป็นกุศลผลบุญราศี และจงเป็นอานิสงส์ส่งเสริมให้ คุณแม่ชื่น สุดที่รัก สู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๘

พล.ต. กาจบัณฑิต โชติกญาณ

คุณแม่ชื่น (อิ่มพัฒน์) โชติกญาณ

ชาตะ ๑๒ กันยายน ๒๔๓๐

มรณะ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘

ประวัติ

คุณแม่ชื่น (อิ่มพัฒน์) โชติกญาณ

คุณแม่ชื่น เป็นบุตร นายแสง นางพัน แสงฝาก เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๐ ตำบล ดอนเมือง อำเภอบางเขน จังหวัด พระนคร มีพี่น้องทั้งหมด ๑๖ คน คุณแม่เป็นบุตรคนที่ ๕ ได้เคยเข้าไปอยู่รับใช้ คุณจอมจันทน์ ในรัชการที่ ๕ ตั้งแต่อายุได้ ๑๐ ปี ครั้นต่อมาคุณจอมจันทน์ ได้กราบบังคมทูลลาออกไปบวชชีที่ลพบุรี คุณแม่จึงได้กราบลาออกจากวัง และได้แต่งงานกับคุณพ่อ (นาย ดี อิ่มพัฒน์) คุณแม่มีบุตรชายหญิง ทั้งหมด ๕ คน แต่บุตรสาวคนโต ๒ คน ได้ถึงแก่กรรมเสียตั้งแต่ยังเล็ก

ระหว่างที่อยู่ในรั้วในวังกับเจ้านาย คุณแม่จึงได้สนใจระเบียบแบบแผนของเจ้านายในวัง ทั้งสนใจในการประกอบอาหารจนถือได้ว่าเป็นผู้มีฝีมือท่านหนึ่งในการประกอบอาหาร และการบ้านเรือน คุณแม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะภรรยาของคุณพ่อ และในฐานะแม่ของลูก ๆ อย่างดีเลิศตามสมควรแก่อัตตะภาพ ได้พยายามหาเวลาสนใจกับการทำบุญสุนทรทานอยู่ตลอดชีวิตมิได้ขาด ทุกเวลาเช้าจะต้องเตรียมอาหารแต่เช้ามืดและตักบาตรพระอยู่เสมอ แม้ว่าขณะเจ็บไข้ป่วยได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม คุณแม่เริ่มเจ็บป่วยออด ๆ แอด ๆ เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๐๑ เนื่องจากความชราภาพ อันเป็นของธรรมดา และมารู้สึกเจ็บมากเมื่อปลายปี พ.ศ.๒๕๐๗

เนื่องจากโรคเบาหวาน ลูกๆ ก็พยายามพยาบาลรักษา แต่เนื่องจากต่อมา มีโรคอื่นเข้าแทรกโดยกระทันหัน จึงทำให้โรคเบาหวานซึ่งเรื้อรังมานาน แล้วได้กำเริบยิ่งขึ้นจนสุดที่จะเยียวยารักษาได้ คุณแม่จึงได้ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ .๒๕๐๘ เวลา ๐๖.๐๐ น. ด้วยอาการสงบ สิริรวมอายุได้ ๗๘ ปี

แม่ของลูก

การจากไปของแม่บังเกิดเกล้า ย่อมยังให้เกิดความเศร้าโศกอาดูรอาลัยแก่ลูก หลาน ญาติพี่น้องเป็นสุดซึ้ง ลูกได้สูญเสียแม่ไปอย่างไม่มีวันกลับ เสมือนลูกได้เสียร่มโพธิ์ร่มไทรที่เคยให้ความอบอุ่น เสียหลักประกันที่มั่นคงในชีวิต ลูกรู้สึกว้าเหว่เมื่อขาดแม่ ในยามที่ลูกได้รับความทุกข์หรือมีปัญหาต่าง ๆ เมื่อแม่ยังอยู่ ก็ได้คอยให้คำแนะนำสั่งสอนปลอบประโลมใจให้ลูกคลายทุกข์ ช่วยแก้ปัญหาให้ลูกอยู่เสมอ

แม่สุดที่รักของลูก ลูกทุกคนยังระลึกถึงพระคุณของแม่อยู่เสมอในบางขณะ ลูกรู้สึกเหมือนว่าแม่ยังอยู่ใกล้ ๆ ลูก คอยดูแลและตักเตือนสั่งสอนลูก ลูกยังระลึกถึงไม้เรียว ที่เป็นองค์ประกอบในการควบคุมปรุงแต่งปั้นชีวิตของลูกๆให้เป็นคนที่มีค่าแก่สังคมมนุษย์อยู่จนทุกวันนี้ได้เป็นอย่างดี แม่เปรียบเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองลูกอยู่เสมอ ให้ลูกได้รับความอบอุ่นทั้งทางร่างกายและจิตใจ แม้ว่าแม่จะจากลูก ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับเป็นการจากครั้งสำคัญอันยาวนานที่สุด ในชาติภพนี้ ความรักอันใหญ่หลวงของแม่ที่มีต่อลูก ก็ยังคงมีพลานุภาพที่จะตราตรึงอยู่ในจิตใจ และความทรงจำของลูกตลอดไป แม่ได้พ้นกรรมในโลกนี้แล้ว แต่กรรมดีของแม่ยังคงจารึกเป็นอนุสรณ์ อยู่ในดวงจิตต์ของลูกอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย ทั้งชาตินี้

และชาติหน้าต่อ ๆ ไป หากชาติหน้ามีจริง ลูกขออธิษฐานให้เป็นลูกของแม่อีกทุก ๆ ชาติ

ด้วยอำนาจผลบุญ ที่แม่ได้ประกอบไว้เป็นเอนกประการในชาตินี้ จงเป็นอานิสงส์ดลบันดาลให้แม่อันเป็นสุดที่รักยิ่งของลูก จงประสบแต่ความผาสุกในสัมปรายภพด้วยเถิด.

จาก

ลูกของแม่

ธรรมกถา เรื่อง "ห้าบท"

ธรรมกถา

เรื่องห้าบท

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

พุทฺโธ โส ภควา โพธาย ธมฺมํ เทเสติ.

ขอนอบน้อมต่อสมเด็จพระผู้มีพระภาค

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ณ โอกาสนี้ จะแสดงศาสนธรรม พรรณนาพระคุณของพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์และเพื่อความสุขแก่ผู้สดับ พระคุณของพระพุทธเจ้านั้น ล้วนแล้วแต่สำแดงความสำราญร่มเย็นใจ ซึ่งใคร ๆ ก็ร่ำร้องมุ่งหมาย เมื่อได้รู้ชัดว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติอย่างไรจึ่งบรรลุผลเช่นนั้น จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใสขึ้นในตัวเอง มีฉันทะอุตสาหะปฏิบัติตาม ปฏิบัติตามแล้วเป็นต้องได้ผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ พระพุทธเจ้านั้นเป็นประหนึ่งว่าทรงเปิดของที่ปิดอยู่ ทรงหงายของที่คว่ำอยู่ ให้คนทั้งหลายดูได้เห็นได้ไม่จำกัดคน ไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดว่าที่ไหน การดูเป็นเรื่องของคน ดูแล้วเห็นหรือไม่เห็น ก็เป็นเรื่องของคนอีกเหมือนกัน พระคุณของพระพุทธเจ้าที่ยกมาพรรณนา ณ โอกาสนี้ มีห้าบท คือ

พุทฺโธ ทนฺโต สนฺโต ติณฺโณ ปรินิพฺพุโต

๑. *พุทฺโธ* พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงตื่นแล้ว พระองค์ตรัสรู้ครบถ้วนกระบวนความ ทั้งส่วนเสื่อม ทั้งส่วนเจริญ สุขทุกข์ บาปบุญ

คุณโทษ พร้อมทั้งต้นเหตุ จะกล่าวในที่นี้เฉพาะอริยสัจจ์ อริสัจจ์ แปลว่าความจริงที่ไม่มีข้าศึก คือไม่มีอะไรมาลบล้างความจริงอันนี้ได้ คงเป็นความจริงเสมอไป ใครจะรู้หรือไม่รู้ ก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น เหมือนไฟใครจะรู้ว่าร้อนหรือไม่ก็คงร้อนอยู่วันยังค่ำ ใครรู้ใครก็พ้นทุกข์ร้อนเฉพาะตัว ใครไม่รู้ก็ดักดานอยู่ในกองทุกข์ ตายแล้วเกิดอีกอยู่นั่นเอง เพราะเป็นความจริงที่ไม่มีอะไรมาลบล้างได้นี้แล จึงเป็นความจริงอย่างประเสริฐ อริยสัจจ์มีอยู่สี่ข้อ คือ ทุกข์ เหตุของทุกข์ ดับทุกข์ เหตุดับทุกข์ ทุกข์นั้นกำหนดโดยพิกัด คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่างหนึ่ง ๆ เรียกขันธ์หนึ่ง ๆ รวมทั้งหมดห้าขันธ์ด้วยกัน ห้าขันธ์นี้มีพร้อมในตัวคนทุกคน รูปได้แก่ร่างกาย เวทนาได้แก่ความรู้รสอารมณ์ อันเป็นสุขทุกข์ ไม่ทุกข์ไม่สุข คือกลาง ๆ หรือรู้อารมณ์ว่าดีเลว ไม่ดีไม่เลว คือกลาง ๆ สัญญาได้แก่ความจำหมาย เช่น จำรูป จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำโผฏฐัพพะ คือสิ่งพึงถูกกระทบด้วยร่างกาย หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง สังขารได้แก่ความคิด คิดดีคิดชั่ว คิดไม่ดีไม่ชั่ว คือกลางๆ วิญญาณได้แก่ความรู้สึก คือรู้สึกอารมณ์ที่มาประสบ เช่น ตาเห็นรูป รู้สึกว่าเป็นรูป หูได้ยินเสียง รู้สึกว่าเป็นเสียง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ห้าขันธ์นี้เป็นทุกข์ในตัวเอง คือถูกอำนาจธรรมชาติบีบคั้นอยู่เสมอ จนทรงตัวคงที่อยู่ไม่ได้ รูปร่างกายแปรเปลี่ยนทรุดโซมทุกขณะ แม้นอนหลับไม่รู้ตัว ก็แปรเปลี่ยนทรุดโซมไม่หยุดยั้ง แต่ในเวลาอันน้อยไม่ค่อยรู้สึก ต่อนาน ๆ หลายปีจึงรู้สึก ไม่สามารถคงเป็นเด็กเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ได้ ที่แปรเปลี่ยนไปนั้น คือเดินเข้าไปหาความตายนั่นเอง

เวทนาแปรเปลี่ยนไป จนลางทีไม่รู้ว่า สุขหรือทุกข์ ไม่รู้รสเปรี้ยวหวาน มันเค็ม ไม่รู้เหม็นไม่รู้หอม สัญญาแปรเปลี่ยนไป เคยจำอะไรได้แม่นยำ กลายเป็นฟั่นเฟือน จนเกือบจำอะไรไม่ได้เลย สังขารความคิดเคยปรุโปร่ง ฉับไว กลายเป็นทื่อ ความคิดไม่แล่นคิดไม่ออก วิญญาณเคยรู้ทันท่วงที กลายเป็นเนือย ๆ ไม่รู้ทัน กว่าจะรู้สึกสิ ไม่ทันการแล้ว หรือไม่รู้สึกเลย ในบั้นสุดท้าย ห้าขันธ์นี้แตกดับหมด กระจายออกจากกัน คงตัวอยู่ตามเดิมไม่ได้ นี่คือเป็นทุกข์ ห้าขันธ์นี้เป็นตัวตนหรือตัวเราโดยสมมติ เมื่อห้าขันธ์เป็นทุกข์ ต้องแปรเปลี่ยนไป ในบั้นสุดท้ายแตกดับหมดกระจายออกจากกัน นี่ใช่อื่นไกล คือตัวคนหรือตัวเรา โดยสมมตินี้เอง เป็นทุกข์ แปรเปลี่ยนไปกระจายออกจากกัน แตกดับหมด เรียกกันว่าตาย นี้เป็นความจริง นั่นเป็นทุกข์ของขันธ์ โดยเฉพาะไม่เนื่องกับใจ เรียกว่าสภาวทุกข์ แปลว่าทุกข์ตามสภาพ คือต้องเป็นอย่างนี้ สภาวะหมายความว่า เป็นจริงเป็นเองเป็นเสมอ คือเปลี่ยนแปลงแปรไปจริง เป็นทุกข์จริงเป็นอนัตตาจริงไม่ผิดไปจากความจริงนี้ได้ แก่ ตาย เป็นเอง คือ ไม่ต้องมีใครมาเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องมีใครมาทำให้เป็นทุกข์ เป็นอัตตา ไม่ต้องมีใครมาทำให้แก่ ทำให้ตาย ก็เป็นไปเอง เป็นเสมอ คือเปลี่ยนแปลงแปรอยู่ทั้งวันทั้งคืน เป็นทุกข์อยู่ทุกเวลา แก่อยู่ทุกลมหายใจ ตายอยู่เรื่อย คือทิ้งของเก่าอยู่เรื่อยไป ตายไปทีละนิด สุดท้ายตายหมดเป็นซากศพ ทุกข์ของขันธ์นี้ มาเป็นทุกข์เนื่องกับใจได้ ในเมื่อคนหรือเรา มีอุปาทานความยึดถือว่า รูปร่างกาย พร้อมด้วยเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ เป็นเรา เป็นตัวเรา ครั้นยึดถือเช่นนี้แล้ว ก็เกิดมานะถือตัว ทิฏฐิความเห็นผิด เมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ไม่เป็นไปตามใจ หรือถูกติเตียนประทุษร้าย ก็เกิดโทสะโมหะประทุษร้ายใจตัวเองเป็นประเดิมนี้เกิดทุกข์ถึงใจ เพิ่มทุกข์ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง กล่าวโดยรวมยอด กระบวนทุกข์ทั้งสิ้นรวมอยู่ที่เรานี่เอง นี้เป็นอริยสัจจ์ข้อที่หนึ่ง

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือทรงรู้เท่าความเป็นจริงว่า ห้าขันธ์นี้ต้องแปรเปลี่ยนไป เป็นทุกข์ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ตัวเขา เราไม่มี เขาไม่มี ตัวเราไม่มี ตัวเขาไม่มี ไม่มีใครทั้งนั้น ทุกสิ่งสักว่าสมมติให้รู้กันชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น เป็นแต่ห้าขันธ์คุมกันเข้าแล้ว สมมติว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วสลายหายไปตามสภาพ เหมือนลูกคลื่นตั้งเป็นลำขึ้นจากน้ำ แล้วราบลงไปในน้ำนั้นนั่นเทียว ห้าขันธ์จะเป็นอย่างไรพระพุทธเจ้าไม่ทรงยึดถือ เช่นนี้ทุกข์ไม่เข้าถึงพระทัยของพระองค์ ยึดถือน้อยเป็นทุกข์น้อย ยึดถือมาก เป็นทุกข์มาก ยึดถือหลายอย่างเป็นทุกข์หลายอย่าง ยึดถือเมื่อใด เป็นทุกข์เมื่อนั้น ไม่ยึดถือเลย ไม่มีทุกข์เลย ความยึดถืออันเป็นเหตุของทุกข์นั้นมาจากตัณหาสามประเภท ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา กามตัณหา คือ การกระเสือกกระสนในเรื่องกาม ภวตัณหา คือการกระเสือกกระสนด้วยอยากมีอยากเป็นต่าง ๆ วิภวตัณหา คือ การกระเสือกกระสน ไม่ขอพบไม่ขอเห็นสิ่งที่ไม่ชอบใจ อยากให้พ้นหูพ้นตาไปไม่อยากให้มี ก็สิ่งทั้งหลายเป็นอิสระในตัว ไม่ขึ้นต่อใคร ใครบังคับวิงวอนงอนง้อสักเท่าไร ไม่สำเร็จ คงเปลี่ยนแปลงคงเป็นไปตามสภาพของตน ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครจะให้เป็นไปตามใจก็เป็นทุกข์ ตัณหาคือการทะเยอทะยานกระเสือกกระสนดิ้นรนนี้แล เป็นเหตุของทุกข์ ที่เป็นทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ เพราะตัณหาทั้งนั้น ตรวจดูเถิดจะรู้ดี นี้เป็นอริยสัจจ์ข้อที่สอง

ทุกข์มีได้ ดับทุกข์ก็มีได้ นี้เป็นอริยสัจจ์ข้อที่สาม เหมือนมีร้อนแล้วมีเย็น มีมืดแล้วมีสว่าง แต่ทุกข์ดับไปเองนั้นไม่ได้ ต้องกำจัดตัณหาให้หมดไป แก้อย่างอื่นไม่สำเร็จ รังแต่จะเพิ่มทุกข์มากขึ้นหนักขึ้น ความดับทุกข์เป็นผล ผลนี้มาจากเหตุ คืออริยสัจจ์ข้อที่สี่ กล่าวโดยย่อ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตั้งอยู่ในศีล ไม่ใช้กายวาจาทำบาปอกุศล ไม่ใช้ก่อเวร ไม่ใช้ก่อภัย ทุกข์เพราะเรื่องนี้ก็ไม่มี นี่เห็นได้ว่า ทุกข์ส่วนหมดไปแล้ว ตั้งอยู่ในสมาธิ คือข่มใจไว้ได้ ไม่ให้อารมณ์ร้ายมาประทุษร้ายใจ ข่มความรักไว้ ข่มความโลภไว้ ข่มความโกรธไว้ ไม่ให้พล่านในใจ ขณะที่ใจมีสมาธินั้น ใจสงบระงับ ทุกข์ใจไม่มี นี่เห็นได้อีกว่า ทุกข์หมดไปอีกแล้ว ตั้งอยู่ในปัญญา พิจารณาเห็นสิ่งทั้งปวงว่า ไม่เที่ยงถาวร พอตั้งขึ้นแล้วแปรเปลี่ยนอยู่เสมอ แม้นอนหลับไม่รู้นอนคู้ไม่เห็น ถูกทุกข์บีบคั้นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันจนคงตัวอยู่ไม่ได้แม้สักขณะเดียว เป็นอนัตตา คือไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ตัวเขา ไม่ใช่ตัวอะไรทั้งสิ้น ธาตุต่าง ๆ คุมกันเป็นก้อน แล้วแยกสลายระเหยไปหมด ไม่ปรากฏเป็นชิ้นเป็นอัน หมดตัณหา ทุกข์ใจก็หมดสิ้น ทุกข์ทั้งหลายเกิดจากตัณหา หมดตัณหาแล้ว ทุกข์จะมีมาเพราะเหตุดังฤๅ ที่ใดยุ่งวุ่นวายเดือดร้อน พึงทราบล่วงหน้าได้ว่า ที่นั้นมีตัณหาเป็นเหตุ ไม่กามตัณหาก็ภวตัณหา ไม่ภวตัณหาก็วิภวตัณหา ไม่วิภวตัณหา ก็กามตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่

พระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจจ์สี่ดังนี้ จึงไม่ลุ่มหลงในสิ่งทั้งหลาย ไม่ทรงลุ่มหลงแม้ในพระองค์เอง เชื่อว่าทรงตื่นแล้ว ประชากรยังไม่เห็นอริยสัจจ์ ชื่อว่ายังหลับไหลอยู่ด้วยอำนาจความลุ่มหลง พระองค์จึงทรง

สอนให้รู้อริยสัจจ์ และทรงปลุกให้ตื่นด้วยทรงแสดงเหตุผล คืออริยสัจจ์สี่ ดั่งกล่าวมาฉะนี้

๒. *ทนฺโต* พระพุทธเจ้าทรงฝึกหัดปราบปรามพระองค์เอง ไม่ทรงปล่อยพระองค์ให้เป็นไปตามอำนาจรัก โลภ โกรธ หลง ด้วยทรงเห็นว่า รัก โลภ โกรธ หลง นี้แล เป็นตัวมารผู้ผลาญ ล้างผลาญศีลธรรม ล้างผลาญทรัพย์สิน ล้างผลาญร่างกายชีวิตของตนและคนอื่น ประชากรปุถุชนตกอยู่ในอำนาจ รัก โลภ โกรธ หลง จึงใช้กายวาจาไปในทางทุจริต ประทุษร้ายร่างกายชีวิตทรัพย์สินของกันและกัน ทำการต่าง ๆ ไปในทางก่อทุกข์ก่อภัย พูดปดมดเท็จ ส่อเสียดยุยง ให้สองคณะสองฝ่าย หมางใจโกรธเคืองแตกร้าวกัน พูดหยาบคายว่าร้ายด่าทอกัน พูดพล่ามเพ้อเจ้อไม่มีหลัก คิดแต่ได้เป็นประมาณ พยาบาทจองล้างจองผลาญกัน กดขี่เกียดกันข่มเหงเบียดเบียฬกัน สาเหตุคือรักบ้าง โลภบ้าง โกรธบ้าง หลงบ้าง นี้เอง ท่านจึงว่าเป็นอกุศลมูล คือ สมุฏฐานของอกุศลทั้งหลาย เมื่ออกุศลมูลนี้ มีแรงกล้าในคนใดแล้ว คนนั้นทำได้ทุกอย่าง อย่าสนเท่ห์เลย อายุยศศักดิ์ตำแหน่งหน้าที่ทรัพย์สิน จะเป็นเครื่องประกันว่า คนนั้นคนนี้ไม่ทำความชั่วนั้นยังไม่ได้ ถ้าเขายังมีรัก โลภ โกรธ หลงอยู่ จึงต้องฝึกหัดปราบปรามตัวเองอย่าปล่อยไปตามอำนาจรัก โลภ โกรธ หลง พระพุทธเจ้าทรงฝึกหัดปราบปรามพระองค์เอง คือทรงกำจัด รัก โลภ โกรธ หลง ในพระองค์ให้หมดสิ้น แล้วทรงชี้แจงแสดงโทษของรัก โลภ โกรธ หลง ทรงแนะนำชักชวน ให้คนทั้งหลายต่างฝึกหัดปราบปรามตนเอง ด้วยกำจัดบันเทารัก โลภ โกรธ หลง ในตัวเอง ปราบคนอื่นนั้น ปราบเท่าไร ๆ ก็

ไม่ราบเรียบ ทั้งเป็นการก่อภัยก่อเวรด้วย ปราบข้าศึกคนใด ข้าศึกกลับเกิดเป็นสองคนสามคน ยิ่งปราบมากเท่าไร ข้าศึกยิ่งเพิ่มมากขึ้นกว่าที่ปราบนั้น การปราบคนอื่น คือการสร้างข้าศึกไว้สังหารตัวเอง ปราบตัวได้คนเดียวเท่านั้น นี่แหละราบเรียบ ไม่เกิดภัยเวรด้วย พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย ชะนะตัวเองแหละดีเป็น *สงฺคามชุตฺตโม* ขุนศึกจอมทัพผู้ชะนะสงครามเป็จเสร็จ คนที่ชะนะคนอื่นจนกระเดื่องเดช แต่พ่ายแพ้แก่ตัวเองอย่างยับเยินมีมากกว่ามาก

๓. *สนฺโต* พระพุทธเจ้าทรงสงบแล้ว คือทรงสงบพระกาย พระวาจา พระมนัส จากบาปอกุศลทั้งหลาย ทรงสงบมาแล้วเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่ทรงดำรงอยู่ในปราสาทราชวัง มิได้ทรงทำอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนขุ่นเคืองข้องใจ แก่ผู้ใดผู้หนึ่งเลย เมื่อทรงผนวชแล้ว ทรงปฏิบัติจนสงบโดยสิ้นเชิง ครั้นแล้วทรงชี้แจงแสดงโทษของความไม่สงบ ให้คนทั้งหลายเห็นจริง และทรงแนะนำให้สงบกาย วาจา ใจ จากบาปอกุศลมลทินโทษทั้งหลาย มีผู้ปฏิบัติได้เป็นจำนวนมาก การสงบนั้น สงบกาย วาจาได้ด้วยศีล ไม่เบียดเบียพประทุษร้ายด้วยกายด้วยวาจา สงบใจได้ด้วยสมาธิ ทำใจให้สงบระงับ ถึงจะมีความคิดเห็นเป็นอย่างไร ก็สงบไว้แต่ในใจ ไม่ให้พลุ่งออกมาทางกายวาจา สงบใจอย่างดีด้วยปัญญา พิจารณาเห็นโทษของความไม่สงบ เห็นคุณของความสงบ สละเหตุของความไม่สงบให้เด็ดขาด เมื่อกายวาจาใจสงบแล้ว ก็เป็นอันสงบโดยสิ้นเชิง ที่ไม่สงบนั้น เพราะไม่ตั้งอยู่ในศีล ละเมิดศีลทุกศีล เพราะไม่สงบใจ ปล่อยใจให้ระส่ำระสายด้วยอำนาจรักบ้าง โลภบ้าง โกรธบ้าง หลงบ้าง ทั้งนั้นแล้ว เพราะไม่เห็น

ตัวความสงบอย่างแท้จริง ไม่งดเว้นเหตุของความไม่สงบ จึ่งไม่มีความสงบสุข การที่ฝ่ายหนึ่งยอมแพ้นั้น คือการเตรียมก่อความไม่สงบนั่นแล คนที่ให้คนอื่นยอมแพ้นั่นแหละ คือตัวการของความไม่สงบละ ใช่ใครที่ไหนเล่า เขาพยายามนักพยายามหนา ที่จะให้คนอื่นสงบให้ได้ แต่เขาไม่สงบตัวเอง ไม่สร้างสันติธรรมขึ้นในตัวของตัว ไม่สงบตัวเองแล้ว จะหาความสงบไม่ได้เลย ไปหาความใครต่อใครว่า เขาก่อความไม่สงบ ทั้ง ๆ ที่ตัวเขาเองกำลังก่อความไม่สงบอยู่ หารู้ตัวไม่ หรือรู้เหมือนกันว่า ตัวเองก่อความไม่สงบ แต่จะให้คนอื่นสงบข้างเดียว การให้คนอื่นสงบนั้น คล้ายกับว่า ให้คนอื่นสงบ ๆ ไว้ จะได้ไม่ขัดขวางต่อการก่อความไม่สงบของตน มีทางเดียวเท่านั้นที่จะสงบแท้จริงคือสงบตัวเอง พระพุทธศาสนาให้ดูตัวนี่แหละสงบหรือไม่สงบ

๔. *ติณฺโณ* พระพุทธเจ้าทรงข้ามห้วงน้ำคือตัณหาได้ ตัณหาคือความอยากต่าง ๆ สิ่งใดพอใจอยากได้สิ่งนั้น ได้แล้วอยากให้คงที่อยู่ตลอดไป อยากเป็นนั่นเป็นนี่ เป็นแล้วอยากเป็นยิ่ง ๆ ขึ้น ที่ไม่พอใจ ไม่อยากได้อยากเป็น อยากให้พ้นไป ตัณหาท่วมทับใจของคน ให้จมลงไปในกองทุกข์ ความอยากไม่มีเวลาพอ ความอยากเหมือนไฟ เชื้อเพลิงถมลงไปในไฟ ไฟเผาไหม้หมด เท่าไร ๆ ก็เผาไหม้หมด ไฟไม่ดับไม่มอดเพราะเชื้อเพลิง ยิ่งลุกลามมากขึ้น ไฟไม่อิ่มไม่พอด้วยเชื้อเพลิง คนที่มากไปด้วยตัณหาความอยากก็เหมือนกัน ได้รับปรนปรือบำรุงบำเรอเท่าไร ๆ ก็ไม่หายอยาก ยิ่งบำเรอมากอยากมาก ถึงหายอยากบ้างในลางอย่างก็ชั่วประเดี๋ยวเดียว ไม่ช้าก็อยากอีก ต้องปรนปรือรับใช้ตัณหาจนตลอดชีวิต ตัณหาไม่ปราณีใคร เด็ก หนุ่ม สาว กลางคน คนแก่ คนป่วย คนพิการ

ตัณหาบังคับใช้ไม่เว้นแต่ละคน คนก็ไม่เต็มใจรับใช้ หารู้ไม่ว่า ตนตกเป็นทาสของตัณหา ไม่มีอิสรภาพในตัวเอง ตัณหาความอยาก เป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ร้อนต่าง ๆ ทุกคนกลัวทุกข์ ต้องการพ้นจากทุกข์ แต่ไม่รู้ว่าทุกข์มาจากตัณหา ไพล่ไปเพิ่มพูลตัณหา ทุกข์จึ่งหนักขึ้น เกิดไฟไหม้จะดับไฟ ไพล่ไปเอาน้ำมันสาดเข้าไปในไฟ ไฟก็ยิ่งโหมใหญ่ พระพุทธเจ้าก็ทรงจมอยู่ในห้วงน้ำคือตัณหาเหมือนกัน แต่ไม่จมลึก ไม่จมดิ่ง เมื่อทรงดำรงฆราวาสวิสัย มีปราสาทราชวัง เพรียบพร้อมด้วยสมบัติศักดิ์สุขในราชสำนัก ทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาท ได้รับทำนายตามตำหรับว่า จะได้เป็นจักรพรรดิราช สูงส่งกว่าราชาธิบดีทั้งหลาย น่าจะทรงจมเบาหรือ กลับทรงเห็นว่า นั่นไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง นั่นคือทุกข์ทั้งนั้น แล้วทรงสละสิ้นทุกอย่าง เสด็จออกบรรพชา ทรงใช้พระภูษาเพียงพอนุ่งพอห่ม เสวยพระกระยาหารแม้ที่เป็นเดน ประทับนั่งและบรรทมบนกองหญ้า พระมนัสข้ามพ้นตัณหาโดยสิ้นเชิง หมดกังวลห่วงใย พ้นทุนข์ภัยเวร ไม่เป็นทาสของตัณหามีอิสรภาพแท้จริง ทรงเปล่งพระอุทาน วาจา ด้วยความเบิกบานโล่งพระทัยว่า

สุขิโน วต เย อกิญฺจนา

คนใดไม่มีกังวล คนนั้นแสนสบายหนักหนา

ครั้นทรงข้ามพ้นห้วงน้ำคือตัณหาแล้ว ทรงแลเห็นประชากรยังวักว่ายอยู่ในห้วงน้ำคือตัญหา เกิดในตัณหา เป็นอยู่ในตัณหา ตายในตัณหาเหมือนหมู่หนอน เกิดในอุจจาระ เป็นอยู่ในอุจจาระ ตายในอุจจาระ จึ่งทรงช่วยเขาให้ข้ามพ้นตัณหา มีจำนวนไม่น้อย ด้วยทรงชี้แจงแสดงโทษของ

ตัณหา และกระบวนทุกข์ทั้งหลาย ธุระการงานก็เป็นโอฆะ ยังทำไม่เสร็จ ก็ต้องทำต้องคิด ต้องลำบากตรากตรำ ทำเสร็จแล้วชื่อว่าข้ามโอฆะได้ ไม่ต้องทำไม่ต้องคิด เสร็จธุระสบายใจ ความป่วยไข้ก็เป็นโอฆะ ต้องบอบช้ำทนทุกขเวทนา หายป่วยไข้แล้ว ชื่อว่าข้ามโอฆะได้ ไม่ต้องทุกข์สิ้นเปลือง ความลำบากยากเย็นต่าง ๆ ก็เป็นโอฆะ พ้นไปได้ชื่อว่าข้ามโอฆะได้ การพ้นจากบาปอกุศล อุปสรรคทุกข์ร้อนต่าง ๆ ชื่อว่าข้ามโอฆะได้ เพราะฉะนั้น จึ่งสมควรข้ามโอฆะให้พ้น ถ้ายังไม่พ้น โอฆะอื่น ๆ จะไหลบ่ามาท่วมทับอีก จะบอกให้

๕. *ปรินิพฺพุโต* พระพุทธเจ้าทรงดับไฟ คือ รัก โลภ โกรธ หลง ได้หมด ทรงเยือกเย็นเป็นสุข รัก โลภ โกรธ หลง นี้เป็นไฟ เมื่อยังไม่กำเริบ ก็ดูไม่สู้กระไรนัก ถึงความกำเริบจะมีพิษสงร้ายแรง รักมาก มีอาการกระสับกระส่าย ดุจไฟลวกลนแผดเผาอยู่ทุกวัน เป็นห่วงของรัก กลัวจะเสียจะหาย ถ้าเป็นคนที่รัก ก็ต้องเป็นกังวลปรนปรือดูแล กลัวจะเจ็บไข้ล้มหายตายจาก กลัวจะอดอยากลำบาก กลัวจะไม่จงรักภักดีซื่อสัตย์ โลภมาก มีอาการกระเสือกกระสน ดุจถูกไฟลน กลัวจะไม่ได้ กลัวจะได้น้อย กลัวจะได้ชักช้าไม่ทันใจ กลัวจะได้ไม่ดี กลัวจะเสียหายถูกโจรผู้ร้าย โกรธมาก มีอาการเคียดแค้นทุรนทุรายอยู่ไม่สุข ประทุษร้ายเขาด้วยกาย วาจา ก่อความวุ่นวาย ก่อเวรภัย ปลูกศัตรูให้แก่ตัวเอง ทำลายของตัวเอง ทุบตีตัวเอง เขาไม่รู้เรื่องสักนิด ไม่เห็นสักหน่อย ไม่ได้ยินเลย กล่าวคำหยาบคาย ด่าทอลับหลังข้างเดียว ตัวเองสิได้ยินคำหยาบคาย คำด่าว่านั้น เหมือนด่าว่าตัวเอง ถ้อยคำหยาบคายนั้น กรอกหูของ

ตนอยู่เสมอ ๆ ก็เป็นการย้อมใจให้มัวหมอง ต่ำทรามหยาบคายยิ่งขึ้น แทนที่คนอื่นจะเลวทราม ตนเองแหละเลวทรามเสียก่อนแล้ว ยิ่งคิดยิ่งทวีความโกรธหนักขึ้น ถึงกับทำลายตัวเองก็เคยมี อย่างน้อย ความโกรธนั้น ก็เผาใจตัวเอง ความโกรธอัดอั้นอยู่ พอกระทบอารมณ์ไม่พอใจแม้นิดเดียว ก็ฉุนเฉียวเป็นกำลัง สติคุมไว้ไม่อยู่ ปกติเป็นคนสุภาพ ก็กลายเป็นคนมุทะลุ เป็นคนพูดจาอ่อนหวาน ก็กลายเป็นคนเกรี้ยวกราด เป็นคนสวย พอโกรธขึ้นมา ความสวยหายหมด มีอาการเคลิบเคลิ้มลุ่มหลงมัวเมา ไม่รู้ผิดไม่รู้ถูก กลายเป็นคนเห็นผิดคิดมิชอบ ดุจไฟสุมกรุ่นอยู่ในใจ เผาสติเผาปัญญา เผาคุณงามความดีหมดสิ้น รัก โลภ โกรธ หลง น้อย ความร้อนก็น้อย ถ้ามาก ความร้อนก็มาก รัก โลภ โกรธ หลงหมดสิ้น จะไม่มีความร้อนเลย แต่นั้นก็เยือกเย็นเป็นสุข เหมือนอยู่ใกล้กองไฟ กำลังพลุ่งโพลง ร้อนมาก ดับไฟลงบ้าง ค่อยร้อนน้อยลง ดับให้หมด ไม่ร้อนเลย แต่นั้นก็เย็นสบาย ฉันใดก็ฉันนั้น พระพุทธเจ้าทรงดับไฟ คือ รัก โลภ โกรธ หลง มีพระทัยเยือกเย็นแล้ว ทรงเห็นประชากร ยังเร่าร้อนด้วยไฟ คือ รัก โลภ โกรธ หลง จึงทรงช่วยดับให้ ด้วยทรงชี้แจงแสดงโทษของ รัก โลภ โกรธ หลง มาโดยลำดับ ทรงมีพระทัยเยือกเย็นมาตั้งแต่ทรงดำรงในฆราวาสวิสัยแล้ว เสด็จไปถึงไหน ที่นั่นก็ร่มเย็น เห็นพระจริยาวัตต์ทางพระกายก็เย็นตา ได้ฟังพระมธุรวาจาก็เย็นหู ไตร่ตรองถึงพระโอวาทก็เย็นใจ เพียงพระโอวาทว่าอย่าเลย อย่าเบียดเบียพกันเลย จึงมีเมตตากรุณากันเถิดดังนี้ พอได้ยินก็เย็นหู พอได้รู้คำก็ชื่นใจ ไม่ร้อนตรงไหนเลย พระพุทธบิดา พระพุทธมารดา พระชายา พระโอรส พระ

ประยูรญาติ ปริวารชนพลเมือง ไม่ต้องทุกข์ร้อนเพราะพระองค์เลย ต่างจงรักภักดีอย่างสนิทใจ มีโศลกคาถาสรรเสริญพระคุณสมบัตินี้ว่า

นิพฺพุตา นูน สา มาตา นิพฺพุโต นูน โส ปิตา
นิพฺพุตา นูน สา นารี ยสฺสายํ อีทิโส ปติ.

พระราชกุมารเห็นปานฉะนี้
เป็นบุตรของมารดาคนใด
มารดาคนนั้นเย็นใจแท้
เป็นบุตรของบิดาคนใด
บิดาคนนั้นเย็นใจจริง
เป็นสามีของนารีคนใด
นารีคนนั้นเย็นใจนัก

พุทฺโธ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ถึงตัวจริงแล้ว ทรงโปรดให้คนอื่นตรัสรู้ด้วย ทรงตื่นแล้วจากโมหะคือความลุ่มหลง ทรงปลุกให้คนอื่นตื่นด้วย

ทนฺโต พระพุทธเจ้าทรงฝึกหัดปราบปรามพระองค์แล้ว ทรงแนะนำให้คนอื่น ฝึกหัดปราบปรามตนของตนด้วย

สนฺโต พระพุทธเจ้าทรงสงบแล้ว จากบาปอกุศลมลทินโทษทั้งปวง ทรงโปรดให้คนอื่นสงบด้วย

ติณฺโณ พระพุทธเจ้าทรงข้ามพ้นห้วงน้ำ คือตัณหาแล้ว ทรงโปรดให้คนอื่นข้ามพ้นด้วย

ปรินิพฺพุโต พระพุทธเจ้าทรงดับไฟ คือ รัก โลภ โกรธ หลงแล้ว ทรงมีพระหทัยเยือกเย็นสบายแล้ว ทรงโปรดให้คนอื่นดับไฟนั้น ให้มีใจเยือกเย็นสบายด้วย

การสอนเขานั้น สำคัญอยู่ที่ตนเอง ไปเหมาว่าเขาโง่เง่าง่าย ๆ ยังไม่ได้ เป็นเพราะตนเองพูดไม่เป็น พูดให้เขาเข้าใจไม่ได้ก็เป็นได้ หรือสอนแต่เขา ตนเองไม่ทำอย่างที่สอนเขา เช่นสอนให้เขาซื่อตรง สอนให้เขาสุจริต สอนให้เขาเสียสละ สอนให้เขาเห็นแก่ส่วนรวม สอนให้เขาตั้งอยู่ในศีลในธรรม แต่ตัวเองคดโกงทรยศ ทำทุจริตต่าง ๆ ตระหนี่เหนียวแน่น เห็นแก่ตัวเองเห็นแก่พวกพ้อง ไร้ศีลไร้ธรรม คำสอนนั้นไม่มีน้ำหนักศักดิ์สิทธิ์หมดราคา กลับถูกดูหมิ่นด้วยซ้ำ สอนเขาอย่างไร ตนยังไม่เป็นอย่างนั้น แต่พยายามทำตนให้เป็นอย่างนั้น พร้อม ๆ กับสอนเขาอย่างนี้พอจูงใจได้ แต่ยังไม่ดีแท้ ที่ดีแท้คือ ตนทำได้แล้วสอนให้คนอื่นทำอย่างนั้น เช่นตนตั้งอยู่ในศีลในธรรม อันคนทั้งหลายเลื่อมใส เป็นตัวอย่างแล้ว สอนคนอื่นแนะนำคนอื่นให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม อย่างนี้คำสอนนั้น มีน้ำหนักศักดิ์สิทธิ์มีคุณค่า ชื่นใจคนฟัง พระพุทธเจ้าทรงละเลิกส่วนที่ไม่ดีหมดทุกอย่าง ทรงบำเพ็ญส่วนที่ดีทุกประการ พระวาจาของพระองค์จึงเป็นอมตะไม่ตาย มีชีวิตอยู่เสมอ นี่คือหลักวิชาครูของพระพุทธเจ้าท่านละ

พระพุทธคุณของพระพุทธเจ้าดังกล่าวมาฉะนี้ ผู้ใดปฏิบัติตามได้ ผู้นั้นก็ดับทุกข์ร้อน มีความสำราญร่มเย็นเป็นอานิสงส์ ด้วยประการฉะนี้

ขออานุภาพ

พระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์

บรรดาล

ให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

อยู่ร่วมโลกกัน ด้วยความเย็นใจ เถอด

อุรคชาดก

อุรคชาดก

ในอรรถกถาชาดก ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ เล่มที่ ๑ หน้าที่ ๔๓๐

อิทานิ อุรคชาตกกถํ ปวกฺขาม

มาจะกล่าวถึงเรื่องราวในอุรคชาดก ณ บัดนี้

อุรโคว ตจํ ชิณฺณนฺติ อิทํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต มตปุตฺตกํ กุฏุมฺพิกํ อารพฺภ กเถสิ

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภกุฎุมพิกคฤหบดีคนหนึ่ง ซึ่งลูกชายที่รักตายจากไปเป็นเหตุ จึงตรัสพระคาถาพจน์ประพันธ์นี้ว่า อุรโคว ตจํ ชิณฺณํ เป็นต้น

มีเรื่องว่า วันหนึ่ง พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จไปเรือนของคฤหบดีคนนั้น คฤหบดีคนนั้นออกมารับเสด็จ ถวายบังคมแล้วนั่งเฝ้าอยู่ พระพุทธองค์ตรัสถามว่า เป็นอะไรนะท่าน ดูหน้าตาเศร้าเศร้าสร้อยไป เมื่อคฤหบดีนั้นทูลว่า พระเจ้าข้า เป็นอย่างนั้น คือตั้งแต่ลูกชายของข้าพระองค์ตายจากไปแล้ว ข้าพระองค์ใจเหี่ยวแห้งตลอดมา พระพุทธองค์ทรงปลอบว่า ท่านเอ๋ย สิ่งที่ต้องแตกสลาย ก็แตกสลายไปตามเรื่อง สิ่งที่ต้องเสียหาย ก็เสียหายไปตามเรื่อง ก็ความตายนั้นแลไม่ใช่มีแต่เฉพาะคนเดียวเท่านั้น ไม่ใช่มีแต่เฉพาะในบ้านเดียวเท่านั้น แต่มีทั้งในจักรวาฬอันหาประมาณมิได้ มีทั้งในสามภพ คือกามภพ รูปภพ อรูปภพ เหมือนกันหมด ใคร ๆ ในโลกไหน ๆ ที่ชื่อว่าไม่ต้องตาย ไม่

มีเลยสักคนเดียว สังขารแม้สักสิ่งเดียว ที่ชื่อว่าเที่ยง อาจตั้งอยู่ได้ตามเดิมนั้นเทียว ไม่มีเลย สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมีอันต้องตายเป็นเที่ยงแท้ สังขารทั้งหลายทั้งปวง มีอันต้องแตกสลายเป็นแน่นอน แม้ผู้เป็นบัณฑิตในครั้งก่อน ถึงคราวลูกชายตายจากไปเหมือนตัวท่าน ก็ไม่เศร้าโศก เพราะปลงตกแล้วว่า สิ่งที่ต้องเสียหาย ก็เสียหายไปตามเรื่อง คฤหบดีนั้นชอบจะรู้เรื่องของบัณฑิต ที่พระพุทธองค์ทรงอ้างถึงนั้น จึงทูลให้ทรงพระกรุณาโปรด ทรงเล่าเรื่องให้ฟัง จึงทรงชักอุรคชาดก อันเป็นเรื่องในอดีตกาล มาทรงเล่าให้ฟัง ดังต่อไปนี้

อตีเต พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต โพธิสตฺโต ในอดีตกาล ปางเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ เถลิงถวัลยราชสมบัติ ณ กรุงพาราณสี ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในหมู่บ้านใกล้ประตูกรุงพาราณสี มีอาชีพด้วยการทำนา รวบรวมทรัพย์สินได้เป็นหลักฐานพระโพธิสัตว์มีลูกสองคน คนพี่เป็นผู้ชาย คนน้องเป็นผู้หญิง เมื่อลูกชายถึงวัยควรมีเรือนได้แล้ว พระโพธิสัตว์จึงสู่ขอลูกสาวจากตระกูลที่ทัดเทียมกันมาตบแต่งให้เป็นภรรยาตามประเพณี เพราะเหตุนี้คนเหล่านั้นนับทั้งหญิงลูกจ้างจึงรวมเป็นหกคนด้วยกัน พระโพธิสัตว์ให้โอวาทแก่คนทั้งห้าคนนั้นอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงให้ทาน โดยกำหนดตามส่วนที่ทำมาหาได้นะ ท่านทั้งหลาย จงถือศีลนะ ท่านทั้งหลาย จงรักษาอุโบสถนะ ท่านทั้งหลาย จงนึกถึงความตายนะ ท่านทั้งหลาย จงกำหนดความตายอันจะมีแก่ท่านนะ เพราะว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้มีอันต้องตายเป็นเที่ยงแท้ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ไม่ยั่งยืนไปถึงไหนแล้ว สังขารทั้งหลาย

ทุกอย่าง ไม่เที่ยงแท้มีอันสิ้นไปเสื่อมไปเสมอ ท่านทั้งหลายอย่าประมาทเป็นอันขาด ทั้งกลางวันกลางคืนนะ คนเหล่านั้นสาธุการรับโอวาทไม่ประมาท นึกถึงความตายจนขึ้นใจ

อเถกทิวสํ โพธิสตฺโต ปุตฺเตน สทฺธึ เขตฺตํ คนฺตฺวา กสติ อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์กับลูกชายออกไปไถนา ลูกชายคลาดหญ้ารวมไว้เป็นกอง ๆ จุดไฟเผาให้เป็นปุ๋ย ก็ที่จอมปลวกแห่งหนึ่งไม่ไกลจากที่ตรงนั้นมีงูพิษอาศัยอยู่ มันถูกควันรมตามัน มันโกรธเลื้อยปราดออกมาเห็นลูกพระโพธิสัตว์กำลังเผาหญ้าอยู่ แน่ใจว่าเพราะเจ้านี่เอง เราจึงมีภัยทันใดนั้น มันเลื้อยปราดปรี่เข้ากัด จมทั้งสี่เขี้ยว ลูกชายพระโพธิสัตว์ถูกงูพิษกัดพิษซ่านล้มฮวบลงขาดใจตายทันที พระโพธิสัตว์ผู้พ่อกำลังไถนาอยู่เหลียวไปดูลูกชายเห็นล้มพับลงแก่ตา จึ่งพักวัวไว้รีบเข้าไปดู รู้ว่าลูกชายสิ้นได้ตายเสียแล้ว จึ่งอุ้มศพประคองให้นอนข้างโคนต้นไม้ต้นหนึ่งแล้วคลุมไว้ ไม่ร้องไห้ ไม่รำพึงรำพัน กำหนดถึงความไม่เที่ยงเป็นที่ตั้ง พลางไถนาต่อไป เพราะปลงตกแล้วว่าสิ่งที่ต้องแตกสลาย ก็แตกสลายไปเถิด กำลังไถนาอยู่เหลือบไปเห็นชายคนหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนบ้านคุ้นเคยกันเดินเฉียดนาไป จึ่งเอ่ยปากร้องถามไปว่า ไปเรือนหรือพ่อ เมื่อชายคนนั้นตอบว่าเออไปเรือน จึ่งออกปากร้องขอว่า ถ้ากระนั้นช่วยไปที่เรือนของพวกฉันด้วย บอกพราหมณีว่า ฉันสั่งไปว่า วันนี้ไม่ต้องหาข้าวมาเผื่อถึงสองคนเหมือนวันก่อน ๆ ดอก หาอาหารมาเผื่อเฉพาะคนเดียวเท่านั้นเถิด วันก่อน ๆ หญิงลูกจ้างคนเดียวหาอาหารมาส่ง แต่วันนี้มาพร้อมหน้ากันทั้งสี่คน นุ่งขาวห่มขาวมีของหอมดอกไม้ติดมือด้วย ชาย

ชายคนนั้นรับปากแล้วไปบอกพราหมณีตามที่พระโพธิสัตว์สั่งไปอย่างนั้น

เกน เต ตาต อิทํ สาสนํ ทินฺนํ พราหมณีถามชายคนนั้นว่า นี่ใครสั่งพ่อมานะพ่อ ชายคนนั้นตอบว่าพ่อพราหมณ์สั่งฉันมาเองคุณแม่ นางได้ยินคำสั่งเป็นปริศนานั้นพลันก็รู้แน่ว่าลูกชายเราตายเสียแล้วนะ ถึงกระนั้น นางก็มิได้มีความตกใจแม้สักน้อย ทั้งนี้เพราะนางอบรมใจอย่างนั้นได้ดีแล้ว ครั้นแล้วนางจึงนุ่งขาว ห่มขาว ถือของหอม ดอกไม้ ให้คนอื่นถืออาหารพร้อมกันไปที่นา เมื่อทุกคนเห็นศพแล้ว แม้สักคนเดียวก็ไม่มีใครร้องไห้รำพึงรำพันเลย

โพธิสตฺโต ปุตฺตสฺส นิปนฺนจฺฉายายเมว นิสีทิตฺวา ภุญฺชิ ฝ่ายพระโพธิสัตว์นั่งกินข้าวเช้าในร่มไม้ที่ลูกชายตายนอนอยู่เห็น ๆ นั่นเทียว อิ่มข้าวแล้วทุกคนช่วยกันหาฟืนมากองเรียงซ้อนกัน ช่วยกันยกศพขึ้นวางบนกองฟอน ขมาศพด้วยของหอมดอกไม้แล้วช่วยกันเผา ใครสักคนไม่มีน้ำตาแม้หยดเดียว ทั้งนี้เพราะทุกคนนึกถึงความตายขึ้นใจดีแล้ว

เตสํ สีลเตเชน สกฺกสฺส ภวนํ อุณฺหาการํ ทสฺเสสิ ขณะเผาศพนั้น อาศน์ที่ประทับนั่งของท้าวสักกะเทวราช สำแดงไอร้อนผ่าวขึ้นมาทันที เพราะเดชแห่งศีลของคนเหล่านั้น ท้าวเธอทรงระแวงไปว่า เอนี่ใครคิดจะให้เราพลัดพรากจากตำแหน่งละกระมัง ทรงใคร่ครวญทบทวนดูจึงทราบว่าอาศน์เราร้อนนี่ เพราะเดชแห่งคุณของคนเหล่านั้นเอง พลันพระทัยก็ทรงเลื่อมใส ทรงเห็นว่าเราควรไปสำนักของคนเหล่านั้น บันลือสีหนาทขึ้น สุดเสียงสีหนาทแล้ว บันดาลให้แก้วเจ็ดชนิดเต็มเรือนของคนเหล่านั้นแล้วกลับมา ทรงเห็นอย่างนั้นแล้ว รีบเสด็จไปในที่เผาศพนั้น

ประทับยืนข้างกองฟอน ทรงเอ่ยถามว่า นี่ทำอะไรกันพ่อเอ๊ย คนเหล่าทูลเป็นปากเดียวกันว่า เผาคนคนหนึ่งนะนาย ท้าวสักกะเทวราชตรัสว่าไม่ใช่เผาคนนี่ ฆ่าเนื้อมาย่างกินกันละกระมัง คนเหล่านั้นทูลยืนยันว่า ไม่ใช่อย่างนั้น เผาคนจริง ๆ นะนาย ท้าวสักกะเทวะราชตรัสว่า ถ้ากระนั้นคนที่ท่านเผาอยู่นี้จักเป็นคนคู่เวรกับท่านนะสิ อันดับนั้นพระโพธิสัตว์ทูลกะท้าวเธอว่า นาย คนที่ฉันเผาอยู่นี้เป็นลูกชายในไส้แท้ ๆ ไม่ใช่เป็นคนคู่เวรกับฉันดอก ท้าวสักกะเทวราชตรัสอีกว่า ถ้ากระนั้นเขาก็เป็นลูกชายที่ท่านไม่รักนะสิ พระโพธิสัตว์ทูลตอบว่า เขาเป็นลูกชายสุดที่รักของฉันทีเดียวนาย ท้าวสักกะเทวราชตรัสถามต่อไปว่า ก็เมื่อลูกชายสุดที่รักตายทั้งคนอย่างนี้ ไฉนท่านจึ่งไม่ร้องไห้เล่า

โส อโรทนการณํ กเถนฺโต ปฐมํ คาถมาห พระโพธิสัตว์เมื่อจะทูลให้ท้าวเธอทรงทราบถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึ่งทูลเป็นคาถาทีแรกว่า

๑. อุรโคว ตจํ ชิณฺณํ	๑. งูเงี้ยวลอกคราบทิ้งไปแต่ตัวฉันใด
หิตฺวา คจฺฉติ สนฺตนุํ	ลูกชายของฉัน ก็ละทิ้งร่างกายเก่าของตนไปแต่ตัวฉันนั้น
เอวํ สรีเร นิพฺโภเค	ในเมื่อร่างกายระเหิดจากความรู้สึกแล้ว
เปเต กาลกเต สติ	ตายไปโลกอื่นแล้ว
๒. ฑยฺหมาโน น ชานาติ	๒. ลูกที่ฉันเผาอยู่นี้ไม่รู้เลยว่า
ญาตีนํ ปริเทวิตํ	ญาติพี่น้องทั้งหลายรำพึงรำพันถึง

ตสฺมา เอตํ น โสจามิ เพราะฉะนั้นฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงเขา

คโต โส ตสฺส ยา คติ เขาไปตามคติของเขาแล้วละ

สกฺโก โพธิสตฺตสฺส วจนํ สุตฺวา พฺราหฺมณึ ปุจฺฉิ ท้าวสักกะเทวราช ทรงสดับน้ำคำของพระโพธิสัตว์แล้ว ชอบจะทรงทราบความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ต่อไป จึงตรัสถามพราหมณีผู้ภรรยาของพระโพธิสัตว์ว่า แม่ คนที่แม่เผาอยู่นั้นเป็นอะไรกันกับแม่ พราหมณีทูลว่า นาย เขาเป็นลูกชายที่ดิฉันเฝ้าทะนุถนอม ตั้งแต่อยู่ในท้อง ตลอดมาถึงครบสิบเดือน เมื่อคลอดแล้ว ให้นมดูด ดัดมือ ดัดขา เลี้ยงมาจนเติบโต ท้าวสักกะเทวราชตรัสถามต่อไปว่า แม่พ่อไม่ร้องไห้เพราะเป็นผู้ชายใจแข็ง ก็ช่างเถิด แต่แม่ใจอ่อนนี่นา ก็เมื่อลูกชายที่แม่อุ้มท้องมาตายทั้งคน ไฉนแม่จึงไม่ร้องไห้เล่า

สา อโรทนการณํ กเถนฺตี นางเมื่อจะทูลให้ท้าวเธอทรงทราบถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงทูลเป็นคาถาสองคาถาว่า

๑. อนพฺภิโต ตโต อาคา	๑. ลูกชายที่ดิฉันเผาอยู่นี้ เมื่อเขาจะมา ดิฉันไม่ได้ร้องเรียกให้เขามาจากโลกอื่นนั้น เขามาของเขาเอง
นานุญฺญาโต อิโต คโต	เมื่อเขาจะไปจากโลกนี้ดิฉันก็ไม่ได้เอออวยด้วย เขาไปของเขาเอง

ยถาคโต ตถา คโต	เขามาได้อย่างใด เขาก็ไปได้อย่างนั้น
ตตฺถ กา ปริเทวนา	รำพึงรำพันไป เพราะเขาจากไปนั้นได้อะไรขึ้นมาป่วยการเปล่า
๒. ทยฺหมาโน น ชานาติ	๒. ลูกชายที่ฉันเผาอยู่นี้ ไม่รู้เลยว่า
ญาตีนํ ปริเทวิตํ	ญาติพี่น้องทั้งหลายรำพึงรำพันถึง
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงเขา
คโต โส ตสฺส ยา คติ	เขาไปตามคติของเขาแล้วละ

อถ สกฺโก พฺราหฺมณิยา กถํ สุตฺวา ภคินึ ปุจฺฉิ อันดับนั้น ท้าวสักกะเทวราช ทรงสดับถ้อยคำของพราหมณีแล้ว ตรัสถามน้องสาวว่า คนที่แม่หนูเผาอยู่นั้น เป็นอะไรกันกับแม่หนู น้องสาวทูลตอบว่า เขาเป็นพี่ชายของดิฉันนะนาย ท้าวสักกะเทวราชตรัสถามต่อไปว่า แม่หนูเชื่อว่าพี่สาวน้องสาว เป็นผู้มีความเยื่อใยในพี่ชายน้องชาย ก็เมื่อพี่ชายของแม่หนูตายทั้งคน ไฉนแม่หนูจึงไม่ร้องไห้เล่า

สาปิสฺส อโรทนการณํ กเถนฺตี นางเมื่อจะทูลให้ท้าวเธอทรงทราบถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงทูลเป็นคาถาสองคาถาว่า

๑. สเจ โรเท กีสา อสฺสํ	๑. แม้ว่าดิฉันจะร้องไห้ไปไซร้ ดิฉันก็จะผ่ายผอมไปเปล่า
ตสฺสา เม กึ ผลํ สิยา	จะมีผลดีอะไรแก่ตัวดิฉันนั้น
ญาติมิตฺตา สุหชฺชานํ	ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง และผู้หวังดี

ภิยฺโย โน อรตี สิยา	ของพวกดิฉันก็รังจะมีแต่เสียใจยิ่งขึ้น
๒. ทยฺหมาโน น ชานาติ	๒. พี่ชายที่ดิฉันเผาอยู่นี้ ไม่รู้เลยว่า
ญาตีนํ ปริเทวิตํ	ญาติพี่น้อง รำพึงพันถึงเขา
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	เพราะฉะนั้นดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงเขา
คโต โส ตสฺส ยา คติ	เขาไปตามคติของเขาแล้วละ

อถ สกฺโก ภคินิยา กถํ สุตฺวา ภริยํ ปุจฺฉิ ท้าวสักกะเทวราชทรงสดับท้อยคำของน้องสาวแล้วตรัสถามภรรยาว่า แม่ คนที่แม่เผาอยู่นั้นเป็นอะไรกันกับแม่ ภรรยาทูลว่า เป็นสามีของดิฉันนะนาย ท้าวสักกะเทว-ราชตรัสถามต่อไปว่า ชื่อว่าหญิงทั้งหลายเมื่อสามีตายแล้ว ก็ตกพุ่มหม้ายไร้ที่พึ่ง ก็เมื่อสามีของแม่ตายทั้งคนไฉนแม่จึ่งไม่ร้องไห้เล่า

สาปิสฺส อโรทนการณํ กเถนฺตี นางเมื่อจะทูลให้ท้าวเธอทรงทราบถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึ่งทูลเป็นคาถาสองคาถาว่า

๑. ยถาปิ ทารโก จนฺทํ	๑. เด็กร้องให้จะเอาดวงเดือน ที่
คจฺฉนฺตํ อนุโรทติ	ลอยเลื่อนไปในท้องฟ้า ฉันใด
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	คนใดเศร้าโศรก ถึงคนที่ไปโลกอื่นแล้ว
โย เปตมนุโสจติ	การเที่เขาเศร้าโศกนั้นก็เปรียบได้ฉันเดียวกัน

๒. ทยฺหมาโน น ชานาติ	๒. สามีที่ฉันเผาอยู่นี้ ไม่รู้เลยว่า
ญาตีนํ ปริเทวิตํ	ญาติพี่น้องทั้งหลายรำพึงรำพันถึงเขา
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงไม่เศร้าโศรกถึงเขา
คโต โส ตสฺส ยา คติ	เขาไปตามคติของเขาแล้วละ

สกฺโก ภริยาย กถํ สุตฺวา ทาสึ ปุจฺฉิ ท้าวสักกะเทวราชทรงสดับถ้อยคำของภรรยาแล้ว ตรัสถามหญิงลูกจ้างว่า แม่ คนที่แม่เผาอยู่นั้น เป็นอะไรกับแม่ หญิงลูกจ้างตอบว่า เขาเป็นเจ้านายของดิฉันน่ะนาย ท้าวสักกะเทวราชตรัสตามอีกว่า แม่ถูกเขาบีบคั้นทุบตีข่มขี่ เพราะฉะนั้น แม่ดีใจว่าคนอย่างนี้ตายเสียพ้นหูพ้นตาไปดีแล้ว จึงมิร้องไห้มิใช่หรือ หญิงลูกจ้างทูลห้ามว่า อย่าว่าอย่างนี้สินาย ว่าอย่างนี้มิควรแก่เขาเลย ลูกชายเจ้านายของดิฉัน ถึงพร้อมด้วยขันติ เมตตาอารี ปานลูกชายที่ดิฉันเลี้ยงดูให้เติบโตมาบนอกทีเดียว ท้าวสักกะเทวราช ตรัสถามต่อไปว่า ก็เมื่อเจ้านายที่ดีตายทั้งคนอย่างนี้ ไฉนแม่จึงไม่ร้องไห้เล่า

สาปิสฺส อโรทการณํ กเถนฺติ นางเมื่อจะทูลให้ท้าวเธอทรงทราบถึงสาเหตุที่ไม่ร้องไห้ จึงทูลเป็นสองคาถาว่า

๑. ยถาปิ อุทกกุมฺโภ	๑. หม้อน้ำที่แตกแล้ว
ภินฺโน อปฺปฏิสนฺธิโย	ใครจะต่อให้ติดอย่างเดิมไม่ได้ฉันใด
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	คนใดเศร้าโศกถึงคนที่ไปไปโลกอื่นแล้ว

โย เปตมนุโสจติ	การที่เขาเศร้าโศกนั้นก็เปรียบได้ฉันเดียวกัน
๒. ทยฺหมาโน น ชานาติ	๒. เจ้านายที่ฉันเผาอยู่นี้ ไม่รู้เลยว่า
ญาตีนํ ปริเทวิตํ	ญาติพี่น้องทั้งหลายรำพึงรำพันถึงเขา
คโต โส ตสฺส ยา คติ	เขาไปตามคติของเขาแล้วละ

สกฺโก สพฺเพสํ ธมฺมกถํ สุตฺวา ว ปสีทิตฺวา ท้าวสักกะเทวราชทรงสดับการกล่าวธัมมะทั่วทุกคนแล้วทรงเลื่อมใส ประทานโอวาทแก่คนเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลายก็เป็นผู้ไม่ประมาท เจริญมรณสติแล้วตั้งแต่บัดนี้ไป ท่านทั้งหลาย ไม่ต้องทำงานด้วยมือของตนละ ตัวเราคือท้าวสักกะ ผู้เป็นราชาของเทวดา จะบันดาลแก้วเจ็ดชนิดนับไม่ถ้วน ไว้ในเรือนของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงให้ทานต่อไปเถิด ท่านทั้งหลายจงถือศีลต่อไปเถิด ท่านทั้งหลายจงรักษาอุโบสถต่อไปเถิด ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาทต่อไปเถิด ครั้นแล้วทรงบันดาลทรัพย์สินนับไม่ถ้วนไว้ในเรือนของคนเหล่านั้นเสร็จแล้วเสด็จกลับคืนเทวโลก

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งทรงนำธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้ว ทรงประกาศสัจจธรรม ทรงประมวลชาดก สุดสิ้นกระแสสัจจธรรม กุฎุมพิกะคฤหบดี ได้ตั้งอยู่ในพระโสดาบัตติผล

ประมวลชาดก

ตทา ทาสี ขุชฺชุตฺตรา อโหสิ, ธีตา อุปฺปลวณฺณา, ปุตฺโต ราหุโล, มาตา เขมา พฺราหฺมโณ ปน อหเมว หญิงลูกจ้างในอดีตกาลนั้น กลับชาติมาเป็นนางขุชชุตตรา ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงเกิดขึ้น ลูกสาวพระโพธิสัตว์กลับชาติมาเป็นนางอุบลวรรณา ลูกชายพระโพธิสัตว์ที่งูพิษกัดตายกลับชาติมาเป็นพระราหุลพุทธโอรส พราหมณีผู้เป็นแม่กลับชาติมาเป็นนางเขมา พราหมณ์โพธิสัตว์ผู้เป็นพ่อ กลับชาติมาเป็นตัวเราผู้ตถาคตนี่แหละ

อยํ อุรคชาตกกถา โยนิโสนมสิกาเรน สลฺลกฺ เขตพฺพาติ เรื่องราวในอุรคชาดกดั่งกล่าวมานี้สาธุชนทั้งหลาย พึงกำหนดหมายไว้ด้วยโยนิโสมนสิการเกิด.

แนวทางเบื้องต้นอุบายอบรมจิต

เขมปทีโป ภิกขุ

ประทีป เขมกรณ์

อารัมภบท

มนุษย์ทุกคนไม่เลือกว่า จะเป็นศาสนาภาษาใด ชาติชั้นวรรณไหน และเพศวัยใดก็ตาม ชื่อว่า จะต้องทำอะไรต่ออะไร อยู่อย่างไร หรืออยู่อย่างนั้นอย่างนี้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกันทั้งสิ้น

การกระทำอะไรอย่างไร หรืออยู่อย่างไร อย่างนั้นอย่างนี้ เช่นที่ว่านี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กายกรรม ๑ วจีกรรม ๑ และมโนกรรม ๑ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "กัมมบท" เพราะเป็นทางดำเนินให้ไปสู่ผลแห่งการกระทำนั้น ๆ

กัมมบทแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ส่งผลให้เกิดทุกข์โทษ มี–ความเสียหายต่าง ๆ อันเป็นฝ่ายข้างเสื่อม เรียกว่า "อกุศลกัมมบท" ๑ กับฝ่ายที่ให้เกิดเป็นความสุข เป็นคุณประโยชน์ ซึ่งเป็นฝ่ายข้างเจริญ เรียกว่า "กุศลกัมมบท" ๑ และกัมมบททั้ง ๒ นี้ เรียกว่า "กัมมัฏฐานก็ได้"

ที่เรียกว่า กัมมัฏฐานได้ เพราะการกระทำอันใดอันหนึ่งมีองค์ประกอบไปด้วยฐานะที่ตั้ง ๘ อย่าง รวมกันคือ ความเห็น ๑ ความดำริ ๑ วาจา ๑ กาย ๑ อาชีพ ๑ ความพยายาม ๑ ความจำ ๑ ความตั้งใจ ๑ รวมกันทำหน้าที่ หรือฐานเกิดเป็นที่ตั้งขององค์กระทำงานของ กาย วาจา ใจ ต่อแต่นี้ข้าพเจ้าขอเรียกว่า "กัมมัฏฐาน" แทน

กัมมัฏฐาน แบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประการ หรือแบ่งได้ ๓ ประเภทคือ

สตตะมัยยะกัมมัฏฐาน ได้แก่การกระทำอันใดอันหนึ่งเป็นไปตามลักษณะแห่งสัญญา คือความทรงจำ หรือฟังไว้มากนั้นเอง ๑

จิตตะมัยยะกัมมัฏฐาน ได้แก่การกระทำอันใดอันหนึ่งที่เป็นไปตามลักษณะแห่งจิต คือสิ่งที่กำหนดรู้ยิ่ง ๆ กว่าประเภทนั้นแล้วจึงทำ ๑.

ภาวะนามัยยะกัมมัฏฐาน ได้แก่การกระทำอันใดอันหนึ่งซึ่งผู้กระทำอาศัย การกระทำที่อบรมจิตพร้อมกันกับการทำการอบรมจิตใจให้มีความสามารถยิ่ง ในประเภทสองอีกต่อหนึ่งคือ กำหนดด้วย บริกรรมด้วยแล้ว ๆ จึงทำ

สองประเภทข้างต้น ย่อมสามารถทั่วไปแก่ทุก ๆ คน กัมมัฏฐานทั้ง ๓ ประเภท "ย่อมเป็นไปทั้งความเจริญและเสื่อม มีทั้งภายในและนอกพุทธศาสนา" ด้านพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นทางเสื่อม กระทำแต่ความเจริญหมายเอาใจอย่างเดียว และทางใจนี้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ สมถะกัมมัฏฐาน ๑ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ๑

สมถะกัมมัฏฐาน เป็นอุบายในการอบรมศึกษา ให้เกิดความสงบของใจ ทำให้ใจเย็นเป็นสุขใจ หรือเรียกว่า การงานเป็นที่ตั้งของใจ ได้แก่ใจกระทำงาน ๑

วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นอุบายในการอบรมศึกษา ให้เกิดตัวปัญญา มีความรู้เห็นชัด ตามความเป็นจริง ประกอบด้วยทั้งเหตุทั้งผลว่าอันใดอย่างไรอะไร จะทำอะไรอย่างใดอยู่ เป็นอยู่อย่างไร จะเกิดผลดีชั่วอย่างไรแล้วขจัดเหตุที่ให้เกิดผลชั่วนั้นเสีย กระทำแต่เหตุที่ให้เกิดผลดี ๑ อันประกอบไปด้วยกาย วาจา สมดุลทั้งเหตุผล รู้แจ้งเห็นจริง จึงเป็นตัว

วิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่ลักษณะนี้ที่แสดงออกมาในการกระทำของกาย ๑ การกระทำของวาจา ๑ เนื่องจากใจบ่งและบังคับออกมา เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศิลกัมมัฏฐาน

ศิลกัมมัฏฐาน ได้แก่การสมาทานเปล่งวาจาขอรับ และงดเว้นกายไม่ประกอบ หลีกเลี่ยงการเสียหาย การเสื่อมทรามที่กายจะพึงกระทำลง ซึ่งเรียกว่า รักษาไว้ด้วยกายอย่างมั่นคง ทั้งที่เป็นศิลมีองค์ ๕ เรียกว่าเบ็ญจศิลบ้าง นิจศิลบ้าง ๑ ศิลมีองค์ ๘ เรียกว่า อัฏฐศิลหรืออุโบสถศิลบ้าง ๑ กับศิลทสมีองค์ ๑๐ เรียกว่าศิลสิบ หรือสามเณระบ้าง ๑ กับศิลสังวรศีลมีองค์ ๒๒๗ เรียกว่า อุปสมบ่ทาศิลหรือภิกษุปาฏิโมกขศิล กับศิลของนางภิกษุณี มีองค์ ๓๐๐ ซึ่งเรียกว่า ภิกษุณีปาฏิโมกขสังวรศิลนั่นเอง ๑ ร่วมการบำเพ็ญรักษาของพุทธบริษัททั้งหมดนี้เรียกรวมว่าศิลกัมมัฏฐาน อันเป็นอุบายในการอบรมไม่ให้ผูกผิด ทำผิด ซึ่งเป็นผล **ในการรักษามนุษย์สมบัติไว้ให้คงปกติอยู่ เพราะความที่ได้อัตตภาพมาเป็นมนุษย์นี้ชื่อว่ากายศิล จึงกล่าวว่าปกติศิล**

กัมมัฏฐาน ๓ อย่างนั้น ที่กล่าวมาแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัฏฐังคิกมรรค คือเป็นการกระทำที่ชอบ ปราศจากการเบียดเบียพตนและผู้อื่น ประกอบกันครบองค์ ๘ ประการคือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ชอบ ได้แก่เห็นซึ่งทุกข์ต่าง ๆ เห็นซึ่งเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกข์เกิด เห็นความเป็นจริงในการดับทุกข์ และเห็นซึ่งหนทางที่ดำเนินในการกระทำให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ต่าง ๆ อันได้แก่เห็นมัคค์ คือหนทางอันเป็นทางเอกนั่นเอง

๒. สัมนาสังกัปโป ความดำริชอบ ได้แก่ความดำริที่จะละความชั่วและความปรารถนาลามก กับพร้อมที่จะละความพยายามพยาบาทอาฆาตมาดร้าย และละความเบียดเบียพสัตว์อื่น ๆ

๓. สัมมาวาจา ได้แก่การเว้น คือ การไม่กล่าวคำเท็จ ๑ กล่าวคำหยาบ ๑ กล่าวคำส่อเสียด ๑ และเว้นกล่าวคำเพ้อเจ้อเหลวไหล ๑

๔. สัมนากัมมันโต การกระทำที่ชอบ ได้แก่การเว้นฆ่าสัตว์ทุกชนิด ๑ เว้นจากการลักทรัพย์ ๑ เว้นจากการทำผิดในกาม ๑

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่การแสวงหาอาชีพที่ดีเว้นแสวงหาอาชีพในทางผิดศิลธรรมและกฎหมาย

๖. สัมมวายาโม ถือความเพียรชอบ ได้แก่พยายามละบาปธรรมทั้งปวง อันเป็นอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปหนึ่ง ระวังไม่ให้บาปอกุศลที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้น ๑ เพียรอบรมจิตใจให้เข้าถึง สมถกัมมัฏฐาน และวิปั้ส-สนากัมม้ฏฐานให้เกิดขึ้นหนึ่ง เพียรรักษากัมมัฏฐาน ที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป ๑

๗. สัมมาสติ ความระลึกชอบ ได้แก่การพิจารณาเนื่อง ๆ ไปภายในกายและกายภายนอก ๑ เวทนาในกายในเวทนาภายในกาย ๑ เวทนานอกกายภายในเวทนาภายนอกกาย ๑ ทั้งรวมเวทนาภายในกับภายนอกของภายในกายของกายในภายนอกกาย ๑ ให้พิจารณาอยู่เนือง ๆ ซึ่งจิตในภายในของกายในจิตกับภายในจิตออกภายนอก และทั้งจิตในภายในจิตกับจิตนอกภายในของในจิตนอก ๑ ธรรมในภายในของภายในธรรมภายใน และธรรมภายในของภายในธรรมภายนอกทั้งธรรมรวมภายในของภายนอก ๑

๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจไว้ชอบ ได้แก่การที่เข้าถึงแล้ว ได้อบรมแล้วซึ่งดวงจิตและกระแสจิต ให้เกิดรูปฌาณสมบัติ ๔ โดยตลอด อันเนื่องใน ก. ปฐมฌาณ อันมีองค์ฌาณ ๕ ได้แก่ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา ๑ ข. ทุติยฌาณ มีองค์ฌาณ ๒ ได้แก่ ละวิตก กับวิจารณ์ ๑ ค. ตติยฌาน มีองค์ฌาน ๑ ได้แก่ ละปีติเสีย ๑ ง. จตุตถฌาน มีองค์ละ ๑ กับบำเพ็ญ ๑ ได้แก่ ละสุข เหลือแต่ เอกัคคตา และบำเพ็ญให้เกิดอุเบกขาขึ้น ๑

การเข้าถึงมัคค์มีองค์ ๘ ประการประกอบกันนี้ เมื่อกล่าวโดยย่อในตรัยสิกขา (คือข้อศึกษา) ได้ดังนี้ องค์ ๑--๒ เป็นตัวฝ่ายปัญญา องค์ ๓-๔-๕ เป็นตัวฝ่ายศิล องค์ ๖-๗-๘ เป็นฝ่ายสมาธิ อันผู้รักษาศิลนั้นต้องมีเป็นขั้นต้น แต่ยังไม่ถึงขั้นกลาง เมื่อใดได้อบรมตั้งอยู่ในหลักของพรหมวิหารธรรมแล้ว จึงชื่อว่าได้องค์ถึงขั้นกลาง แล้วต่อแต่นั้นก็เข้าเลยไปถึงขั้นปลาย อันขึ้นอยู่กับการทำอบรมทางกัมมัฏฐานทั้งหมดตามอารมณ์ที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ทั้งหมด

อารมณ์ของกัมมัฏฐานมีมาก แต่ขั้นแรกนี้จะขอกล่าวเฉพาะเบื้องต้น คือ สติปัฏฐานก่อน สติปัฏฐานหมายความว่า เอาสติ คือเครื่องระลึกยกขึ้นมาเป็นที่ตั้งในอารมณ์นั้น ๆ เช่นการระลึกถึงกายในกับภายในกายนอกเป็นต้น อันเป็นองค์ประกอบอยู่ในองค์อัฏฐังคิกมัคค์ (ทางมีองค์ ๘) นั้นพร้อมแล้ว ให้ตั้งอยู่ในประการแรกเป็นอารมณ์ ซึ่งเหมาะแก่บุคคลโดยทั่ว ๆ ไปทุก ๆ จริตเช่น

ผู้ใดมี ตัณหาหยาบ ให้พิจารณากายก่อน ๑ ผู้ใดมีตัณหาละเอียดให้พิจารณาเวทนาก่อน ๑ แต่การถือตัวคือ เจ้าทิฏฐิ ถ้าผู้ใดมี ทิฏฐิหยาบ

ก็ให้พิจารณาจิตของเราเทียบของเขาก่อน ๑ กับผู้ใดมีทิฏฐิละเอียด ก็ให้พิจารณาความจริงต่าง ๆ ที่เป็นเหตุผลอันเรียกว่าธรรมก่อน ๑

แต่ส่วนมาก เราไม่สามารถจะทราบได้ว่า มีตัณหา ทิฏฐิ เป็นอย่างไร แค่ไหน มากน้อยประการใด ฉะนั้น ในทางศาสนาจึงสอนให้ทำตามหลักปฏิบัติและตามความรู้สึกนึกคิด โดยจัดเอาตัวตนที่ปรากฏ ซึ่งเรียกว่า องค์นิมิตภาวนา (คือการกำหนดจุดใดจุดหนึ่ง) องค์นิมิตภาวนานี้ ท่านโบราณาจารย์ท่านให้กำหนดเอารูป (ซึ่งต้องกับจริตของตน) เป็นอารมณ์ ให้เข้าในวงกลม ◯ แล้วขยายออกเป็นการแบ่งออกในรูป + ของ ◯ คือ ⊕ เมื่อแบ่งออกเป็นเครื่องหมายบวกในวงกลมแล้ว ให้ยกไปตั้งไว้ตรงลิ้นปี่แล้วให้สติจับกำหนดนึกอยู่เรื่อยๆ ไปตรงจุดเส้นตัดกัน ⊕ เครื่องหมายบวกในวงกลมนั้น เป็นอารมณ์อยู่เนืองนิจ อันเป็นส่วนหนึ่งของกายก่อน ในขณะที่จิตกำหนดอยู่นั้น กระแสของจิตอาจจะคิดไปถึงอารมณ์ต่าง ๆ ได้ แต่ไม่ต้องเหนี่ยวรั้งไว้ พึงให้สติกับสัมปชัญญะ ระลึกตามไปในขณะจิตคิดอยู่นั้น โดยหาทั้งเหตุโดยหาทั้งผลตามไปพร้อมกันนั้นด้วย จนกว่าจะชำนาญและจนกว่าจะทราบความเป็นจริงที่จิตคิดนั้น ๆ ตอนนั้นก็จะได้ชื่อว่าได้เจริญสมถกัมมัฏฐาน และต่อวิปัสสนากัมมัฏฐานในองค์ของสติปัฏฐานสืบต่อคู่กันไป

เมื่อเข้าใจในหลักของการเจริญตัวสติปัฏฐาน และได้กระทำดีแล้ว แม้ว่าจิตจะฟุ้งสร้าน ทุกข์โศก หรือมีธุรกิจอย่างไรก็ตาม ก็ย่อมเจริญได้ไม่ห้ามและไม่เกิดโทษ โดยให้เอาเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น ๆ มากำหนดลง ณ ที่ตรงเครื่องหมายบวก ⊕ แล้วยกไปไว้ที่ลิ้นปี่ พร้อมทั้งขยายเข้าออกให้รูปนั้นปรากฏการณ์ตามอารมณ์ที่นึก

แต่ถ้าเจริญในเรื่องของกาย หลักศาสนาบัญญัติเรียกว่า กายานุปั๋ส สนากัมมัฏฐาน และกายานุปั๋สสนากัมมัฏฐานนี้ แบ่งออกเป็น ๒ คือ รูปกาย ๑ นามกาย ๑

ที่เรียกว่ารูปกาย หรือกายนั้น ก็เพราะมีลักษณะอวัยวะเหมือน ๆ เราทุกประการ รูปกายในกายก็ดี นามกายในกายก็ดี เราไม่สามารถจะดูหรือใช้ตาดูได้ เพราะตาเนื้อหรือตาเปล่าที่อยู่ข้างนอกของเราโดยทั่วไปคนเรามองดูรูปกายกับนามกายไม่เห็น แต่รูปกายจะเห็นได้ต้องตาเนื้อนั้นถูกอบรมด้วยจิตก่อนแล้วจะเห็นชัด ประดุจรูปกายที่คนนอนหลับฝันเห็นกายของ ๆ ตนออกไปทำอะไรต่ออะไรที่ไหน ๆ ร่วมกันกับทุก ๆ คน หรือในการออกอากาศภายในโทรภาพก็อาศัยกายนี้ เหล่านี้เป็นเครื่องเทียบให้เห็นว่า กายรูป หรือรูปกายไปในรูปนิมิตทางใจเท่านั้นที่เราเห็นๆ เป็นตัวอย่าง

ถ้าปฏิบัติจนเห็นกายนี้เป็นเบื้องต้นได้ ก็จะเป็นประโยชน์มากทั้งปัจจุบันชาติ และอนาคตชาติเมื่อตายแล้ว ถึงแม้ที่สุด ก็เป็นทางนำไปถึงการปฏิบัติให้ถึงที่สุด เป็นพระอรหัตตบุคคล ผู้ที่เป็นอรหัตตบุคคลนั้นก็อาศัยเพราะกายในกายของมนุษย์เช่นว่านี้ตั้งต้นนำไป

การปฏิบัติกัมมัฏฐาน เป็นเรื่องของใจ เป็นงานภายในของใจหรือเรียกว่าหาแก่นของรูปใน รูปในที่นี้เป็นนามกายและรูปกายในใจนั้นได้มีแก่นสานขึ้นเช่นเดียวกับกายนอก และชื่อสมมุติได้มีบ้านอยู่เป็นหลักฐานหลักฐานแก่นสานของใจมีนิมิตหรืออารมณ์ต่าง ๆ เป็นจุดฝึกหัดให้ปรากฏอยู่เป็นนิจ ติดตาใน ใจหรือจิตนั้นได้ชื่อว่าฝึกดีแล้ว แสงสว่างก็ปรากฏที่เรียกว่า อุคคหนิมิต อุคคหนิมิตอันได้แก่มโนภาพ เพราะอาศัยนิมิตต่างๆ นำให้เกิดมโนทวารวิถีที่อาศัยรูปกาย กับนามกายเป็นนิมิต

มโนภาพ ได้แก่การที่เรานึกถึงสิ่งของ หรือสัตว์บุคคลต่าง ๆ ภาพนั้นๆ จะปรากฏขึ้นในใจ มโนภาพนั้นเป็นได้ทั้ง ๒ ประเภท คือ (๑) มโนภาพมืดลักษณะที่เกิดทั่ว ๆ ไป เกิดแก่ทุก ๆ คน ทุกโอกาส ตามปกติการที่เราทำอะไร เช่นเขียนอักษร ก ถึง ฮ อักษร ก ถึง ฮ นั้น ต้องเกิดขึ้นในใจจึงจะเขียนได้ดังประสงค์เป็นตัวอย่าง เช่นเดียวกับช่างเขียนรูปภาพคนต้องตั้งวาดมโนภาพของรูปนั้นได้ทั้งหมดได้ก่อนแล้วจึงลงมือวาดรูปนั้น (๒) มโนภาพสว่าง ได้แก่มโนภาพปรากฏการบางโอกาส เช่นคนนอนฝัน คนสลบ คนถูกวางยา เป็นตัวอย่างเช่นเดียวกับพิล์มถ่ายรูปจับได้เป็นบางเวลาและรูปเดียวเท่านั้น ผู้อบรมปฏิบัติมีกัมมัฏฐาน ซึ่งได้อบรมจิตให้เกิดสมาธิหรือวิปัสสนา จิตตอนนั้นของบุคคลนั้นมีภาพสว่าง และสภาพสว่างที่ปรากฏตอนนั้น จะมีแสงสว่างเสมือนดูภาพยนต์ หรือดูโทรภาพอันเกิดขึ้นแก่จิตรู้ชัดเห็นจริงของปัญญา

กัมมัฏฐานที่เป็นสมาธิและวิปัสสนา คือมโนภาพจับไว้ได้นั้นเองย่อมมีทั้งมืดและสว่างแต่จุดหมายในทางพุทธศาสนาประสงค์ให้เกิดมโนภาพสว่างเห็นแจ้งรู้จริงทุกๆ คน เมื่อตายมโนภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมบังเกิดขึ้นเป็นอารมณ์ นำให้ไปเกิดใหม่ เช่น มโนภาพเห็นสวรรค์ (ภาษาตลาดว่าเพ้อ) ก็ต้องไปเกิดในสวรรค์ เห็นนรกก็ต้องไปเกิดในนรก และมโนภาพเห็นสัตว์ก็ต้องไปเกิดเป็นสัตว์ มโนภาพเห็นเทวดาก็ต้องไปเกิดเป็นเทวดา เข้าหลักตำรา และคำพังเพยว่า "สวรรค์ในอก นรกในใจ"

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน เมื่อเกิดมโนภาพสว่างย่อมเห็นทางไปก่อน ก่อนที่จะตาย อาจเลือกทางไปเกิดได้ตามความประสงค์เพราะห่วงและ

พันธะของจิตที่ผูกพันธรรมชาติอันเชื้อติดอยู่ไม่มีโดยที่จิตสะอาด จิตนิ่ง ตามความสามารถของตน เนื่องจากได้ฟอกจิต ฟอกใจ คืออารมณ์หรือวิญญาณสะอาดดีแล้ว

ส่วนผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน อบรมจิตใจไว้ก่อน แม้เมื่อจะตายเกิดมโนภาพสว่าง ก็ไม่สามารถเลือกได้ เพราะใจไม่สะอาดดีตลอดและไม่ได้ฟอกจิตฟอกใจให้สะอาดเลย จำต้องเป็นไปตามอำนาจของกรรมที่ตนทำมา หรือตามผลของกรรมที่ทำไว้ ย่อมเป็นไปตามธรรมชาติที่มีเชื้อได้แก่กิเลสนั้นเอง

ขอขอบใจท่านทุกคนที่สนใจ ถ้าหากใครสนใจจะปฏิบัติ ก็ขอได้หาประโยชน์ในหลักการแนวทางเบื้องต้นต่อไป เมื่อได้ประโยชน์จากหลักการในหนังสือนี้ ขออุทิศให้แก่ผู้มรณกรรม จงได้รับแสงสว่างในอัตภาพ และสุขติภพเทอญ

พระประทีป เขมปทีโป
ประทีป เขมกรณ์
วัดระฆัง คณะ ๓

แนวทางหลักเบื้องต้น

กัมมัฏฐานเป็นอุบายในการอบรมจิต

๑. พึงตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ทำการสักการะคารวะนอบน้อมพระรัตนตรัย เพื่อตั้งใจปฏิบัติตามวิธีที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้ชื่อว่าได้ตั้งอยู่ในองค์คารวะสักการะแล้ว

๒. ขอขมาปนกรรม โดยระลึกว่า คุณพระศรีรัตนตรัย มีคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรมเจ้า คุณพระสงฆเจ้า และคุณบิดามารดา คุณปู่ ย่า ตา ยาย และผู้อุปการคุณทั้งหลาย ตลอดจนเจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้หมิ่นประมาทพลาดพลั้งด้วยกายทวารก็ดี วาจาทวารก็ดี และมโนทวารก็ดี ต่อหน้าและลับหลังก็ดี ระลึกไม่ได้ก็ดี ทั้งที่เจตนาก็ดี ไม่เจตนาก็ดี แม้ในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ขอพระคุณทั้งหลายจงได้กรุณาอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าจะได้สำรวมและระวังต่อไป

อนึ่ง ถ้าหากท่านผู้ใดหวังผลแห่งบุญกุศลเพื่อประโยชน์สุขอันใดๆ ก็ดี ขอจงได้รับส่วนกุศล ซึ่งข้าพเจ้ากระทำแล้ว แม้มีปริมาณเพียงใด พึงสำเร็จประโยชน์สุขส่วนกุศลที่ข้าพเจ้าอุทิศให้นี้ และที่มีทุกข์ขอให้พ้นทุกข์ ที่มีความสุขและกำลังเจริญสุขอยู่ ก็ขอให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดกาลนานเทอญ

๓. แผ่เมตตา โดยระลึกว่า ขอมวลประชาชีพทั้งหลายทั่วอนันตจักรวาล ขอจงได้รับอนิสงฆ์แห่งกุศลกรรมทั้งหลายที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว ขอจงดับอย่ามีความทุกข์คับแค้นใจกาย จงประสบสุข มีความสุขกายใจ รักษาตนให้พ้นทุกข์ภัยพิบัติทั้งปวง พ้นจากการมีเวรภัยอาฆาตมาตร้าย และพ้นจากการเบียดเบียฬซึ่งกันและกันตลอดกาลนานเทอญ.

๔. อริยาบท ที่ทำกัมมัฏฐานจะทำเท่าใด นั่ง ยืน เดิน นอน เท่าใดอย่างไรก็ได้ พึงถือเอาความสะดวกสบายแห่งอริยาบทนั้น ๆ ข้อสำคัญเพื่อให้จิตตัดกังวลลงได้อันเป็นส่วนฝึกอริยาบท

๕. พึงถอนความยึดถือว่า การอบรมจิตเป็นการยาก ตนไม่อาจจะทำได้ ไม่อาจจะเห็นได้ ไม่อาจจะเป็นได้ ตนไม่มีวาสนา หรือยังไม่ดีพอ เหล่านั้นเสีย **พึงระลึกว่าความเกิดเป็นมนุษย์ของเราประเสริฐแล้ว** เราย่อมสามารถประกอบความเพียร ละความชั่ว กระทำความดี **เพื่อให้ตนถึงความเป็นผู้วิเศษได้** เช่นเดียวกับท่านที่กระทำสำเร็จเป็นพยาน หรือเป็นตัวอย่างมาแล้ว บ้างได้

๖. พึงถอนความยึดถือว่า การอบรมจิตจะต้องเลือกโอกาสและสถานที่ โดยกลับระลึกว่า ตามธรรมดาทุกคนย่อมนึกถึงสิ่งใด ๆ เรื่องใด ๆ ได้ทุกโอกาส ทุกสถานที่ ทุก ๆ อริยาบท ในเมื่อตนประสงค์จะนึก

๗. พึงถอนความยึดถือว่า ไม่มีเวลาว่างเพราะการศึกษา เพราะมีธุรกิจ เพราะเกิดทุกข์ร้อน เพราะเจ็บป่วย เหล่านี้เป็นต้นเสีย โดยถือเอาแต่ไม่ยึดเอาเรื่องนั้นขึ้นมาอ้างเป็นเหตุขัดข้อง แต่ให้กลับนึกเอาสิ่งนั้นๆ มากำหนดเป็นอารมณ์ ระลึกรู้ตามไปว่า จะทำอะไรกับเรื่องนั้น ก็ให้รู้ตามเป็นจริงในส่วนที่กระทำ ให้เกิดเป็นผลที่มุ่งหมายและขจัดอุปสรรคพร้อมด้วยเหตุผล ๒ ฝ่ายนั้นได้

๘. พึงถอนความสงสัยเสียว่า ความเห็นภาพต่าง ๆ เป็นเรื่องของตา ใจจะเห็นอย่างไร อะไรเหล่านั้นออกไปเสีย โดยให้กลับระลึกรู้ว่าการที่เรานึกถึงอะไรก็ตาม ย่อมเป็นมโนภาพมืด ๑ กลับนอนหลับฝันไปเห็นอะไรนั้น ๆ เป็นมโนภาพสว่าง ๑ สิ่งเหล่านั้นที่เห็นทั้งมืดและสว่างเป็นเรื่องของใจทั้งหมด และเป็นเรื่องของใจแท้ ๆ ถึงกระนั้น ก็ยังเห็นได้เป็นพยานมีอยู่ในเมื่อจิตได้อบรมดีแล้ว จิตเกิดแสงสว่างขึ้น เมื่อตื่นจากฝันได้ชัด จำได้ชัด

๙. พึงถอนความสงสัยที่ว่า กายใน ภายในกายมีจริงหรือไม่นั้นเสีย โดยให้ระลึกรู้ตามว่า การที่ทุก ๆ คนนอนหลับฝันเห็นกายของตนก็ดีเมื่อออกไปแล้วเห็นอะไรเกิดขึ้นกับที่ ๆ ไหน ๆ แล้วนั้น นั่นแหละ คือกายในภายในกายและกายในภายนอก ทราบปรากฏการณ์เป็นพยานดีอยู่แสงสว่างที่เกิดจากจิตเมื่ออบรมเห็นกายในภายนอกแล้ว ย่อมตื่นจากฝันนึกไปเอากายนอกออกไปดูสภาพต่าง ๆ สภาพอะไร ทำอะไร ที่ไหน ๆ ก็ตาม ก็เห็นได้ ทราบได้

๑๐. พึงถอนความสงสัยที่ว่า แสงสว่างจะเกิดขึ้น มีขึ้นได้อย่างไรนั้นเสีย โดยให้พิจารณาเปรียบเทียบว่า แสงไฟฟ้าที่ปรากฏขึ้นในหลอดไฟย่อมอาศัยหม้อกำเนิด หม้อพักไฟ หม้อแปลงได้ฉันใด วิบากขันธ์ภายในซึ่งตั้งอยู่ (รูปหัวใจ) ย่อมเป็นที่ ๆ ตั้งหม้อแปลงพลังของแสง ก็เกิดเป็นแสงสว่างได้ฉันนั้น จะต่างกันแต่เพียงว่า แสงที่เกิดขึ้นด้วยพลังงานของจิต จะเป็นขึ้นได้ก็เฉพาะตนเท่านั้น เช่นเดียวกับบุคคลนอนหลับแสงสว่างก็เกิดขึ้นในจิตของคนนอนแล้วฝันไป เห็นภาพฝันนั้นเป็นต้น เป็นตัวอย่าง

๑๑. พึงตัดความสงสัย ที่อาจจะมีผู้กล่าวติเตียนการอบรมจิตที่วิปัสนานึก วิปัสนาแนะ วิปัสนานำนั้นเสีย โดยขอให้ทำความเข้าใจอันเป็นไปตามความเป็นจริงนั้น ซึ่งว่า "ไม่มีผู้ใดในโลก ทั้งที่ตายไปแล้ว หรือกำลังเป็นอยู่และจะเกิดในอนาคต ที่จะรู้อะไร จะพูดอะไร ทำอันใด โดยไม่ต้องนึกแนะและนำหามิได้ อีกประการหนึ่ง ไม่มีใครเลยสักคนเดียวที่จะรู้อะไร พูดอะไร ทำการอันใด โดยที่ไม่ต้องอาศัยการเกิดมาก่อน รู้มาก่อน และแนะก่อน นำก่อน หรือพูดให้ได้ยินได้ฟังกับทำมาก่อน ซึ่งเป็นการแนะหรือนำให้พูดให้ทำตาม ครั้นเมื่อเราพูดตามก็ดี ทำตามก็ดี ก็ชื่อว่าต้องนึกตามด้วย แม้ที่สุดผู้ที่จะคิดกันอะไรขึ้นมาใหม่ ๆ ได้เองก็ตาม ก็จะต้องอาศัยการประสพการณ์และเหตุการณ์อันล่วงมาแล้ว เป็นเครื่องแนะนำชี้แนวทางในการค้นคว้านั้น ๆ ให้สำเร็จขึ้นได้

๑๒. พึงทำความเข้าใจ ให้น้อมไปสู่ความเชื่อ คือเชื่อในกัมมะสัทธา ได้แก่เชื่อว่าเราต้องกระทำงานทางกาย งานทางวาจา ทางใจ อยู่เป็นธรรมดา ๑ วิปากสัทธา ได้แก่การเชื่อว่า การงานอันตนกระทำแล้วนั้น ย่อมมีผลในเมื่อกระทำดี ผลที่ทำย่อมดี เมื่อกระทำชั่วผล ที่ทำนั้นย่อมชั่ว ๑ กัมมัสสกตามสัทธา ได้แก่เชื่อว่า กรรมอันใดเรากระทำแล้วผลของกรรมนั้น ๆ ย่อมเป็นของติดตามตนไปดุจเงาติดตามตัวเราฉะนั้น หรือเสมือนล้อเกวียนหมุนตามรอยโคฉันนั้น จนกว่าจะสิ้นกรรมนั้น ๆ ๑ ตถาคตโพธิญานสัทธา ได้แก่ความเชื่อความตรัสรู้ของตถาคตองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นเหตุให้น้อมไปสู่ความเชื่อในคำสอนของท่านคือธรรม และยังเป็นบทเจริญกัมมัฏฐานข้อหนึ่งอีกด้วย

การพิจารณาทำความเข้าใจ เพื่อน้อมไปสู่ความเชื่อตามที่กล่าวแล้ว พึงใช้ความพิจารณาให้ครบลักษณะการเป็นเครื่องประกอบดังต่อไปนี้

ก) ปสาทสัทธา ได้แก่ความเชื่อ เพราะความเลื่อมใสในคำสอนที่มีเหตุผลอันตนพิจารณาแล้วสมดุลย์กัน

ข) โอกัปปนสัทธา หยั่งสู่ความเชื่อในวัตถุ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม อันมีปรากฏการณ์ที่ควรเชื่อ ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว ทั้งยังมีอยู่ ทั้งยังตั้งอยู่พร้อมมูล หรืออันจะมีเกิดขึ้น เพราะประกอบกับเหตุได้

ค) อธิตมนสัทธา ได้แก่ความเชื่อเหตุผล ซึ่งจะทำให้บรรลุมรรคผล หรือเชื่อเหตุผลอันจะทำให้สำเร็จความมุ่งหมายได้

ที่ว่าเชื่อเหตุผลนั้น เช่นเชื่อว่าผู้บรรลุมรรคผล ต้องละบาปอกุศลที่มีอยู่ก่อนให้หมดไปด้วย ไม่ให้เกิดอีกด้วย อุปมาเหมือนคนที่มีร่างกายเปื้อนโคลนอยู่ แม้จะเอาผ้าแพรขาวบริสุทธิ์อย่างดีมีค่าเพียงใดก็ตามมาประดับกายนั้น ก็ย่อมไม่อาจรับว่า ผู้นั้นบริสุทธิ์ได้ฉันใด ก็อุปมัยฉันนั้น

ประการหนึ่ง เชื่อโดยพิจารณาเห็นเหตุเห็นผล คือการปรากฏการณ์อันใดก็ตาม เชื่อว่าปรากฏการณ์นั้นต้องมีจุดเกิด เมื่อมีจุดเกิด ก็ต้องมีทางสิ่งนั้น ทำให้เห็นทางไปสู่จุดแห่งความมุ่งหมายในของสิ่งนั้น อันเป็นเหตุและผลของการพิจารณา

ฆ) อาคมนสัทธา ได้แก่ความเชื่อที่เกิดขึ้น เป็นความเชื่อของตนที่เกิดขึ้นเอง หรือเป็นความเชื่อที่ไม่ต้องเชื่อแต่ผู้อื่นอีกแล้ว

๑๓. พึงปลูกฉันทะ ความพอใจหรือความยินดีที่จะกระทำตามลักษณะธรรม คำสอน อันมีนามบัญญัติว่า อัฏฐังคิกมรรค ซึ่งได้พิจารณาเป็นเหตุผลเกิดความเชื่อถือแล้วนั้น

การปลูกตัวฉันทะนั้น จัดเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งในบรรดาเหตุผล จึงจำเป็นต้องปลูกฝังหยั่งรากลงสู่การกระทำ ฉันทะนั้นต้องมีขอบเขต และเป็นไปตามลำดับ อุปมาเหมือนปลูกต้นไม้ ต้องให้เมล็ดและพันธ์ดี หยั่งรากลงสู่พื้นดินก่อน ลำต้นจึงยืนหยั่งได้ ฉันใดก็อุปมัยฉันนั้นแล

ผู้หวังจะให้เกิดมโนภาพสว่าง เห็นภาพอะไรต่ออะไรได้ เหมือนยังนับดูภาพในโทรทัศน์ ก็จำเป็นแท้ต้องปลูกฝังตัวฉันทะให้เกิดในตัว ผู้หวังจะได้แสงสว่าง ก็จำเป็นต้องปลูกตัวฉันทะ เพราะตัวฉันทะเป็นอุบายหรือวิธีการที่ทำให้เกิดแสงสว่างนั้นเอง

๑๔. เพื่อเข้าใจอุบาย เพื่อให้เกิดสมาธิ เพื่อความมุ่งหวังและความมุ่งหมายไว้ ดังต่อไปนี้คือ

ก) สมาธินิมิต ได้แก่การกระทำสมาธิให้เกิด โดยให้นึกกำหนดอารมณ์ที่มุ่งหมายติดต่อกันตามลำดับอย่าให้ลืม อย่าเปลี่ยนเรื่องจนกว่าจะเกิดผล เมื่อสิ้นกระแสของเรื่องนั้น ๆ แล้ว ให้ตั้งสติกำหนดนึก (ให้แก่ตัวเอง) ลงไปที่จุดวงกลม ○ และกำหนดเครื่องหมายบวกลงเข้าในวงกลม ⊕ ไปตั้งไว้บนลิ้นปี่ของกาย แล้วให้นึกติดต่อกันไปก็ดี หรือใช้แบบภาวนา คือ บริกรรมว่าอระหัง หรือ พุทโธ หรือ สัมมาอระหัง หรือจะใช้บทว่า อิติปิโส หรือว่านโมพุทธายะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี อันใดอันหนึ่งเป็นไปสม่ำเสมออยู่เป็นนิจ โดยมิขาดสาย อาการเช่นนี้เรียกว่าสมาธินิมิต แปลว่า จับเอาอระหัง ฯลฯ ติดใจ หรือจับให้ติดที่ใจ

ข) วิริยนิมิต ได้แก่ความพยายามประคองจิตไว้ในการกระทำกิจ ละอารมณ์ที่มีอยู่อื่น ๆ ก่อน และที่เกิดขึ้นใหม่ กับทั้งที่จะเกิดแทรกขึ้นในระหว่างคู่หนึ่ง พยายามพยุงจิตใจให้ตั้งอยู่ในความจำคือ อารมณ์ที่กำหนดตัวสมาธินิมิตตามข้อ ก. นั้นไว้ แล้วรักษาให้สืบเนื่องกันเรื่อยขึ้นไปเป็นบริกรรมนิมิตภาวนานิมิตและอุปจารสมาธินิมิต กับอัปปนาสมาธินิมิต บริกรรมคำใดคำหนึ่งเป็นบริกรรมนิมิต ว่ากลับไปกลับมาจนขึ้นใจ เป็นภาวนานิมิต แล้วเรียงลำดับของการว่ากลับไปมาที่ขึ้นใจนั้นเป็นบท เป็นคาถา เป็นอุปจารสมาธินิมิตร ว่าได้ทั้งอรรถทั้งรสและเดินกระแสขององค์สมาธิ ๆ ได้ เป็นอัปปนาสมาธิ

ค) อุเบกขาสมาธิ ได้แก่อาการใจเย็น ไม่รีบร้อนเกินไป ไม่เฉยชาเกินไป เช่น การอบรมจิต เมื่อเกิดความสว่างแห่งจิตและตัวปัญญาแล้ว อุเบกขาสมาธิจึงเกิด และเกิดพร้อม ๆ กับตัวสมาธินิมิตกับวิริยะนิมิตรวมกัน และเมื่อเกิดแล้ว ก็ใช้อารมณ์วางเฉยในจิตสำนึก มิอยากให้เกิดเร็วเกินไป กลับล่าช้าเกินไป ได้แก่อารมณ์เป็นกลางอย่างที่เรียกว่า ตั้งต้นที่ศูนย์ คือจุดกลางนี่เอง เพราะนิมิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการระงับเหตุต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น วิริยะนิมิต เป็นการระงับจิตใจที่หงุดหงิด รำคาญ กล้าหาญเสีย และสมาธินิมิต ทำให้จิตสงบไม่พุ้งสร้านไปเกี่ยวกับอารมณ์ทั้งใหม่และเก่า อุเบกขานิมิต ทำให้สุขกาย สุขใจ ปราศจากภัยต่าง ๆ แม้แต่ธรรมชาติก็ไม่สามารถทำลายได้ กลับให้ผลเข้าใจแตกฉานรู้เท่าทัน ปรับปรุงกายใจ เข้ากับเหตุเข้ากับผลของธรรมชาติได้แล

ในนิมิตทั้ง ๓ นี้ ต้องมีสมดุลย์กัน ต้องอาศัยซึ่งกันแลกัน เสมือนไม้ขาหยั่ง ๒ ขา ประสานปลายกันขึ้นตั้งอยู่ ห้ามลมได้ฉันนั้น

และนิมิตทั้ง ๓ นี้ มีตัวสติครองทุกด้านทุกมุม แลสติเป็นตัวตั้ง ตัวประคอง และตัวกำหนดให้เกิดอยู่ คุ้มครองอยู่ เมื่อสติดี ปัญญาย่อมเกิดวิจัยเหตุผลต่าง ๆ ได้ และมีความสามารถ ความทราบชัดต่อเหตุทั้งหลายผลทั้งหลายแล

ดังพุทธภาษิตตรัสแก่พุทธบริษัทของพระองค์ว่า

ดูก่อน พุทธบริษัททั้งหลาย ในเมื่อเธอได้เป็นพุทธบริษัทของตถาคตแล้ว ในกาลต่อไปเธอจงเป็นคนทันสมัย อย่าขัดโลก เธอจงเป็นคนมีเหตุผล มองตนให้เห็นว่าเป็นตน คือธรรมมะ อย่าเชื่อมงคลตื่นข่าว คือธรรมจงเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ เพียบพร้อมไปด้วยปัญญา หาเหตุและผลไตร่ตรองให้ดี มีทางออกที่เป็นกายสามัคคี วาจาสามัคคี และใจสามัคคี โดยมองธรรมชาติให้เป็นธรรมมะ นั่นแหละเธอจะเป็นผู้รู้เอง เธอจึงทันต่อเหตุการณ์ของโลก จะได้มีชีวิตข้ามจากโยคได้ และขอเธอจงเป็นผู้พิจารณาเหตุของเหตุ และผลของผลที่ได้ที่ควร ตามความเป็นจริงอันตนเห็นแล้วด้วยกาย วาจา ใจ ทุกประการเทอญ

การเจริญสมถะวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น มีประโยชน์ดังนี้

๑) สตฺตานํ วิสุทธิยา ทำกาย วาจา ใจ ของสรรพสัตว์ให้บริสุทธิ์ น่ารัก นับถือ ยกย่อง สรรเสริญ

๒) โสกปริเทวนํ สมติกฺกมาย ดับความเศร้าโศกปริเวทนาต่างๆ ต่าง ๆ

๓) ทุกโขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ดับความทุกข์กายใจ

๔) กายสฺส อธิคมาย บรรลุมรรค

๕) นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย กระทำพระนิพพานให้แจ้ง ทั้ง ๕ ข้อนี้ มีมาในพระไตรปิฎกแล้ว และยังชื่อว่า

ก. ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ประมาท

ข. ชื่อว่า เตรียมตัวก่อน

ค. ชื่อว่า ได้ป้องกันภัยในอบายภูมิ

ง. ชื่อว่า ได้บำเพ็ญไตรสิกขา

จ. ชื่อว่า ได้เดินทางสายกลางคือมรรค ๘

ฉ. ชื่อว่า ได้รักษาสัจธรรมเอาไว้ให้เจริญวัฒนาสถาพรสืบต่อไปชั่วกาลนาน

ช. ชื่อว่า ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยการบูชาอย่างสูง

ซ. ได้บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญาให้เป็นอุปนิสัย เป็นปัจจัยสืบต่อไปภายหน้า ในเมื่อยังไม่ถึงพระนิพพาน แม้เพียงวันนี้ พอถึงอีกชาติหนึ่งก็จะได้เป็นวันหน้า เป็นต้น

ฌ. ชื่อว่า ได้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณ ๑๖ อย่างน้อยผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ก็จะทราบหลักของวิปัสสนาบ้างไม่มากก็น้อย จึงมีหลักว่า ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๒๒ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจจะ ๔ ปฏิจจสมุปปบาท ๑๒ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมิฉะนั้นก็จะรู้อารมณ์ของกัมมัฏฐาน คือ อารมณ์ของสมถะ ๔๐ และวิปัสสนา ๒

สมถะ แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความสงบ หมายความว่าทำใจให้สงบอย่างเดียว ไม่เกี่ยวด้วยปัญญา โดยดำเนินด้วยการบริกรรม หรือการภาวนาอย่างเดียว

วิปั๋สสนา แปลว่ารู้แจ้งเห็นจริง หมายความว่าเห็นปั๋จจุบัน อันได้แก่เห็นรูปเห็นนาม ตามหลักการเบื้องต้นที่บรรยายมาแล้ว ทั้งเห็นพระไตรลักษณ์และเห็นมรรค เห็นผล เห็นพระนิพพาน อันเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท คือธุระในศาสนานี้

ธุระในศาสนานี้มี ๒ คือ คันถธุระ ๑ วิปั๋สสนาธุระ ๑ ดังมีพระพระบาลีรับรองว่า

คนฺถธุรํ วิปสฺสนาธุรนฺติ เทฺวเยว ธุรานิ ภิกฺข ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธุระในศาสนานี้มี ๒ อย่างคือ คันถธุระ และ วิปั๋สสนาธุระ

อตฺตโน ปญฺญานุรูเปน เอกํ เว เทฺว วา นิกาเย สกลํ วา ปนเตปิฏกํ พุทธวจนํ อุคฺคณฺหิตฺวา ตสฺสธรณํ กถนํ วจนนฺติ อิทํ คนฺถธุรํ นาม

อันการเรียนดุทธพจน์นิกายหนึ่ง สองนิกาย หรือว่าจบทั้งพระไตรปิฎกแล้ว จำไว้ได้ แสดงได้ บอกได้ตามสมควรแก่ปั๋ญญาของตนเช่นนี้ ชื่อว่า ตันถธุระ

สลฺลหุกวุตฺติโน ปน ปนฺตเสนาภิรตัสฺส อตฺภาวาเว ขยอํ ปฏฐเปตฺวา สาตจฺจกิริยาวเสน วิปสฺสนํานํ วฑฺเฒตฺวาอรหตฺตคฺคหนนฺติ อิทํ วิปสฺสนาธุรํ นาม

การเริ่มตั้งซึ่งความเสื่อมและสิ้นไป ไว้ในอัตตภาพแล้วเจริญวิปั๋สสนาด้วย สามารถกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกัน จนได้บรรลุพระอรหันต์ของพระภิกษุมีความประพฤติบ่อน ๆ มีความยินดีในเสนาสนะอันสงัดนี้ ชื่อว่าวิปั๋สสนาธุระ

วิปัสสนามีมาก เช่นในมหาสติปัฏฐานสูตร ในธรรมจักรกัปปวัตตสูตร และอนัตตลักษณะสูตร กับอาทิตตปริยายสูตร ที่มาเหล่านี้ล้วนแต่ว่าด้วยเรื่องวิปัสสนาทั้งนั้น และในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ ก็มี เช่นกล่าวว่า

วิปสฺสนา ภิกฺขเว ภาวิตา กิมตฺถมนุโภติยา ปญฺญาภาวยติ ปญฺญาภาวิตา กิมตฺถมนุโภติยา อวิชชา สามหียติ

ดูก่อนท่านผู้เห็นภัย ในวัฏฏสงสารทั้งหลาย บุคคลเจริญวิปัสสนาเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อต้องการอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้วเพื่อประโยชน์อะไร ก็เพื่อได้ละอวิชชาดังนี้

สมถะกับวิปัสสนา มีผลต่างกันคือ มีความต่างกันที่ว่า สมถะมีอารมณ์ ๔๐ และเขียนอย่างหนึ่ง วิปัสสนามีอารมณ์ ๒ คือ รูป กับ นาม หรือปรมัตถธรรม เป็นผลต่างและเขียนอย่างหนึ่ง ส่วนความหมายเหมือนกัน คือฝึก กาย วาจา ใจ

รูปนามแยกออกเป็นตัวสมถคือ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๒ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจจ ๔ ปฏิจจสมุปบาท ทั้งหมดนี้ต่างก็ย่อลงคงเป็นรูปนามทั้งหมด

การเจริญวิปัสสนานี้ เจริญได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ สมถะ ๒ วิปัสสนา๑ เพื่อให้เหมาะสมกับอัธยาศัยของเวไนยสัตว์ ซึ่งมีจริตไม่เหมือนกัน เช่น

ชนเหล่าใด ถือนามว่าเป็นตัวตน ท่านก็ทรงสอนและแสดงขันธ์๕ แก่ชนเหล่านั้น และชนเหล่านั้นก็จะถอนการถือตัว คือสักกายทิฏฐิออกได้ง่าย เพราะขันธ์มีนามมากกว่ารูป และชนเหล่าใจถือรูปเป็นตัวตน ก็ทรงสอนและแสดงอายตนะ ๑๒ แก่ชนเหล่านั้น และชนเหล่านั้นก็จะถอนการ

ถือตัว คือสักกายทิฏฐิได้ง่าย เพราะอายตนะ ๑๒ มีรูปมากกว่านาม ถ้าชนเหล่าใดถือทั้งรูปทั้งนามว่าเป็นตัวตน ก็ทรงสอนและแสดงธาตุ ๑๘ แก่ชนเหล่านั้น และชนเหล่านั้นก็จะถอนการถือตัว คือสักกายทิฏฐิได้ง่าย เพราะในธาตุ ๑๘ เป็นรูปกับนามเกือบทั้งหมด

การเรียนวิปัสสนานี้ มีการเรียน ๒ แบบ คือ

ก. เรียนสันโดษ ได้แก่เรียนย่อ ๆ สั้น ๆ เอาเฉพาะที่ปฏิบัติเท่านั้น เช่น สอนการเดินจงกรม สอนวิธีนั่ง สอนวิธีกำหนดเวทนา สอนการกำหนดจิต ทั้งกำหนดในขณะนอน เท่านี้อย่างหนึ่ง เพียงเวลา ๕-๑๐ นาที เรียกว่าเรียนปฏิบัติ

ข. เรียนอันดับ คือเรียนให้รู้ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจจ์ ๔ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ แล้วจึงมาเข้าปฏิบัติ

การเจริญวิปัสสนาที่นิยมกันอยู่ในสมัยนี้ ปฏิบัติกันตามแบบของพระพุทธเจ้า เพราะวิปัสสนามีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกแล้ว ไม่มีศาสนาอื่นใดจะมาบัญญัติให้วิเศษกว่าพระพุทธองค์ได้อีกแล้ว โดยแสดงไว้ในสติปัฏฐานสูตร มีเนื้อเรื่องอย่างละเอียดละออที่สุด ถ้าใครปฏิบัติถูกต้องตามนั้นก็เป็นอันมั่นใจได้ว่า ไม่ผิดหวัง เป็นอันว่าหวังได้ใน มรรค ผล นิพพาน เพราะพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรกล่าวไว้ว่า

เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตนํ วิสุทฺธิยา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ทางสายนี้เป็นทางสายเอก คือเป็นทางเส้นเดียวเท่านั้นที่เป็นไปพร้อม เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดของสัตว์ทั้งหลายดังนี้

ผู้เจริญสมถะ เพื่อต้องการตัวสมาธิอย่างเดียว แต่เมื่อต่อวิปัสสนาก็ง่ายเข้า เพราะวิปัสสนาต้องการปัญญาเห็นแจ้ง เมื่อสมาธิดีแล้ว ปัญญาก็เห็นชัดและเร็วขึ้น

การเจริญสมถะ เป็นเพียงละกิเลสเพียงวิขัมภนหาน คือเพียงข่มไว้เท่านั้น ไม่สามารถตัดอนุสัยกิเลศได้ และได้อย่างมากเมื่อสิ้นชีพ

การเจริญสมถะของผู้มีเวลาน้อย เมื่อรับประทานอาหารเย็นหรืออาบน้ำชำระร่างกายเรียบร้อยแล้ว ให้เข้าที่ปฏิบัติ ๕ นาที ๑๐ นาที จะได้วิธีใดก็ได้ จะเป็นวิธีเดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม อะไรก็ได้ ให้เอาสติไว้ที่จุดใดจุดหนึ่ง เช่นเดิน เอาไว้ที่เท้า นั่งก็เอาไว้ที่กำลังนั่ง (ก้น) หรืออิริยาบทใดก็เอาไว้ที่นั่น ให้มั่นคง คือแม้จะเกิดเวทนา ก็ให้กำหนดเวทนานั้นต่อไป เจ็บ ปวด เมื่อยล้า คัน เป็นเหน็บชา ก็ให้ใช้สติกำหนดภาวนาที่เกิดนั้นยุบพองก็ได้ ให้เอาสติไปตั้งที่ยุบพองนั้นภาวนาเรื่อยไป เพื่อให้เกิดสมาธิกระแสจิตคงที่ ไม่วอกแวกนั่นเอง

การปฏิบัติมีหลักรวมกัน ๕ ข้อ คือ

๑. ภาวนา กำหนดเดินเอาสติตั้งไว้ที่เท้าขณะก้าวย่างว่า ขวา ซ้าย ซ้าย เรื่อยไป เพื่อต้องการสมาธิ

๒. เดินแล้วหรือเดินไม่ได้ ก็ใช้วิธีนั่งสมาธิ ขวาทับซ้าย และมือขวาทับมือซ้าย เอาสติไว้ที่ท้องภาวนา ยุบ ท้อง เรื่อยไป เพื่อประสงค์สมาธิ

๓. ในขณะภาวนามีเวทนาเกิดขึ้นเช่น เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น ก็เอาสติจับกำหนดภาวนาอาการที่เกิดคือ เจ็บ ปวด คันนั้นเรื่อยไป เมื่อหายก็กลับมาที่ พอง ยุบ ต่อไป เพื่อประสงค์ตัวสมาธิ

๔. เวลานอน เอาสติไว้ที่จมูก ภาวนา พอง ยุบ เข้า ออก อย่างใดอย่างหนึ่ง จนหลับไปด้วยกัน แล้วให้สังเกตว่า หลับเมื่อใด เพื่อทราบสมาธิ หรือในข้อนี้ จะใช้ พุทโธ สัมมาระหังก็ได้

๕. ในขณะที่สติกำหนดเรื่องอะไร ให้ปักลงในเรื่องนั้นๆ ในลักษณะอาการคิด และติดตามไป กำหนดว่าคิด ๆ จนกว่าจะหยุดคิด แล้วกลับนำมากำหนดไว้ที่ลิ้นปี่หรือ พุง (ช่องท้อง) เพื่อหาสมาธิ

การปฏิบัติก็ให้ปฏิบัติตาม ๕ ข้อนี้อันเป็นเบื้องต้นของการเจริญวิปัสสนา

การภาวนาครั้งหนึ่งๆ ขณะพุทธองค์ทรงวางหลักการภาวนาไว้ ๓ ประการคือ

๑. อาตาปี มีความเพียรเพื่อเผากิเลศให้ร้อนทั่ว คือร้อนจนไหม้

๒. สติมา มีสติทันทั้งปัจจุบัน คือให้รู้ทันรูปทันนาม เมื่อเวลามีขึ้น

๓. สัมปชาโน มีสัมปชัญญะ คือรู้ทุกขณะ

การภาวนานี้ สุดแท้แต่จะชอบในหลักสมถะหรือวิปัสสนา อันที่เป็นไปเพื่อต้องการตัวสมาธิ และปัญญา แต่ต้องให้เข้าสมาทางนามรูปก็แล้วกัน ดังโบราณว่า "รางเนื้อชอบรางยา ว่ารูปและนามปะปนระคน **ไปมรรคใหญ่** ผลใหญ่ที่ใจชอบ กอบด้วยมรรค ๔ ผล ๔ ดีเอย"

การภาวนา ข้อสำคัญให้ครบองค์ ๓ คือ อาตาปี สติมา สัมปชาโน เป็นใช้ได้ ในเมื่อจะภาวนาบทใดก็ตาม เช่น

โดยมากบท พุทโธ, สัมมารหํ, สมฺพุทฺโธ, อิติปิโสภควา หรือพุทธ หายใจเข้า โธ หายใจออก หรือหายใจเข้าว่า รู้หนอ หายใจออก รู้หนอหรือ

บทว่า กระทบหนอ ทั้งออกและเข้า หรือ ยืนหนอ นั่งหนอ พองหนอ ยุบหนอ หรือภาวนากำหนดรู้เฉยๆ นั้น

การภาวนาในบทต่างๆ นั้นถูกทุกอย่าง และก็ผิดทุกอย่าง ที่ถูกทุกอย่าง ก็เพราะการภาวนาแบบจริงตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม โดยที่ใจจดจ่อผูกมัดอยู่กับสติปัฏฐาน ๔ แล้วประกอบด้วยองค์ ๓ คือ อาตาปีสติมา สัมปชาโน ครบบริบูรณ์ ที่ว่าผิดก็เพราะการภาวนาเว้นจากสติปัฏฐาน ๔ และเว้นจากองค์ ๓ ซึ่งผิดจากหลักของ วิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งนั้น โดยหลักของกัมมัฏฐานเอากันที่อารมณ์ อารมณ์ต้องเป็นอารมณ์ ปรมัตถ์เข้าในรูปและเข้าในนามโดยย่ออารมณ์ลง เช่นขันธ์ ๕ ย่อลงในรูปนามเป็นต้น ซึ่งอาศัยผลกับเหตุ เมื่อเหตุถูกผลก็ถูก เมื่อผลถูกเหตุก็ถูกด้วย เหตุคือการลงมือปฏิบัติ ผลคือปฏิเวท แปลว่าแทงตลอด หมายความว่ารู้ตลอดถึงเหตุที่มา ผลที่เกิดขึ้นนั้นเองแก่ตัวตนแล

บทบริกรรมภาวนา แต่ พุทโธ ๑ สัมมาอรหํ ๑ สัมมาพุทโธ ๑ อิติปิโสภควา ๑ พุธ หายใจเข้า โธ หายใจออก เป็นบทสมถะกัมมัฏฐานล้วน ๆ แต่บทรู้หนอ หายใจเข้า ๑ หายใจออก ๑ ถูกหนอ เวลาหายใจเข้าก็ดี ออกก็ดี ๑ กระทบหนอ หายใจเข้าและหายใจออก ๑ ยุบหนอ พองหนอ ๑ นั่งกำหนดว่ารูป และรู้ว่ารูปเป็นนาม ๑ ทั้งกำหนดหมายพยายามในองค์ภาวนาเฉย ๆ นิ่งๆ ให้รู้ทั้งนิ่งและเฉยๆ ในองค์ภาวนา ๑ เป็นบทของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งบทสมถะก็ดี วิปัสสนาก็ดี เมื่อปฏิบัติก็ได้บุญเช่นกัน แต่สมถะเหมาะแก่ผู้มีกิเลสหนาหน่อย ต้องขัดเกลา ส่วนวิปัสสนา เหมาะแก่ผู้มีกิเลสเบาบางแล้ว ซึ่งไม่ต้องขัดเกลาเท่าไร การเจริญอย่างใดอย่างหนึ่ง

ถูกทางทั้งนั้นดีกว่าไม่ได้เจริญเป็นแน่ ๆ ผู้ที่ทำวิปัสสนาได้นั้นหมายในอดีตชาติเคยได้ทำมาแล้ว แต่ยังไม่ถึงขั้น ส่วนผู้ที่ได้เจริญสมถะนั้น ในอดีตชาติก็ได้กระทำมาแล้วเหมือนกันแต่เป็นการเล่าเรียน หรือท่องบ่นไว้ คำพังเพยของโบราณว่า การบำเพ็ญบุญ "แม้แต่บำเพ็ญชั่วคราว ชั่วช้างกระดิกหูชั่วงูแลบลิ้น ชั่วลิงยักคิ้ว หรือไก่ปรบปีก" ก็ได้บุญทั้งนั้น ถึงแม้ไม่ได้สำเร็จฌาณ ไม่ได้สำเร็จมรรคผล และสำเร็จนิพพานในชาตินี้หรือชาตินั้นๆ ก็จะได้เป็นอุปนิสัยในภพต่อไป ดังเช่นเรื่องราวของพระสูตร แห่งเรื่องจูฬปันถก นกแซกเต้า งูเหลือม แม่ไก่กบ และคางคาว เป็นต้น เดินไปดีกว่าหยุด ถ้าหยุดอยู่เฉยๆ ก็ง่วง เลยไม่ถึงตามกำหนดเวลา เพราะเวลาบอกกาลสั้นเข้า แต่อายุกาลของคนมากขึ้นแล

กัมมัฏฐานทั้ง ๒ นี้ เป็นหนทางของชาวพุทธ เป็นทางเดินของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ และพระสาวกทั้งหมด ที่เป็นพุทธบริษัท ดังมีพระบาลีรับรองว่า

เยเนว อนฺติ นิพฺพานํ พุทฺธา เตสยฺ จ สาวกยฺจ พุทฺธปริสทฺโธ เอกายเนน มคฺเคน สติปฏฐานํ สนฺตินาฯ

สวัสดีท่านผู้สนใจใคร่แสวงบุญทุก ๆ ท่าน ข้าพเจ้าขออวสานกัมมัฏฐานเท่านี้ และขอผลบุญนี้จงเป็นสะเบียงชีพข้าพเจ้าและท่านทั้งหลายรวมทั้งคณธพร้อมทั้งผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอจงไปดี คือสุขโต โลกวิทู เทอญ

เขมปฺทีโป ภิกฺขุ

หลักมูลฐานของดวงชะตา

ใน

ตำราโหราศาสตร์โบราณ

บทนำ

ข้าพเจ้าขอคารวะพระบรมครูทั้งหลาย ที่จะกล่าวถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการอ่าน และหลักวิจารดวงนี้ ซึ่งข้าพเจ้าจะลืมเสียมิได้ ด้วยพระคุณอันล้นเกล้าที่จำเป็นจะต้องขยายหลักการณ์ของใต้ฝ่าพระบาท เพื่อประสงค์มิให้สูญหาย ๑ เพื่อบูชาพระเดชพระคุณ อันมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างเหลือล้น ที่ทรงแนะนำให้หลักมากับข้าพเจ้า เมื่อพระองค์ท่านใต้ฝ่าพระบาทยังทรงพระชนม์ชีพ ดำรงตำแหน่งเป็น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ดังนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอน้อมเกล้าถวายอุทิศให้ใต้ฝ่าพระบาท จงทรงพระเกษมสำราญในดินแดนอันเกษมเทอญ.

ขอเดชะ ควรมิควรสุดจะทรงพระมหากรุณา

เกล้ากระหม่อม พระปทีป เขมปทีโป

วัดระฆัง คณะ ๓

หลักการวิจารณ์ดวง

การวางดวงชะตา ในเมื่อผูกเสร็จแล้วก็ให้พยายามใช้หลัก จิตให้มาก และใช้ญาณทัศนะคือความรู้ตามหลักเกณฑ์ทั้งหมด มาประมวลลงในเลขตัวเดียวกลุ่มเดียวให้มากและหมด เท่าที่จะมากและหมดได้ โดยหยั่งรู้และตัดสินลงไปจึงค่อยกล่าวและเขียนออกมาเป็นคำพยากรณ์ได้ พึงอาศัยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไปตามลำดับ แต่ให้พึงคำนึงถึงพื้นดวงเดิมก่อน ว่าเข้าหลักเกณฑ์ตามลำดับหรือไม่ ซึ่งหลักเกณฑ์นั้น ๆ อยู่ในประเภท ชั้น วรรณ และภพ เรือน ราศรี มีชื่อว่าประการใด พร้อมทั้งอำนาจ ตำแหน่งนั้น น้ำหนักเป็นอย่างไร

เมื่อก่อนจะอ่านดวง ก็ให้ตั้งจิตเป็นกลางก่อน พร้อมทั้งนึกถึงครูอาจารย์ และหลักการดังกล่าว ไล่ตามดวงไปเลย แล้วมาประมวลลงให้ได้อย่างน้อยคือ ๓ ตัว แต่ควรอ่านทั้ง ๑๐ ตัว ผสมกันว่าออกในเรือน ภพ เคราะห์ตัวใด ราศรีนะระ กิตะ ปั้สสุ อัมภุ เกณฑ์ อุดมเกณฑ์ ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วจึงค่อยวิจารณ์ออกมา

หลักทั่ว ๆ ไปคือ

๑. หลักคำนวณ แบบบัญญัติไตรยางค์ กับ เศษส่วน เศษซ้อน เพื่อประสงค์หามุมต่าง ๆ เร็วขึ้น

๒. หลักการโยคประจำปี จับเข้าในดวง พร้อมทั้งหลัก มหาทักษ์ มหาพูด เพื่อหามุมเสีย ตัวเสีย

๓. จำหลักราศรีชื่อของดวงทั้งหมด รวมทั้งเกณฑ์ต่าง ๆ คือ ๑, ๔,๗,๑๐ (นะระ ๑ อมภุ ๔ กิตะ ๗ ปั้สสุ ๑๐) รวมทั้งอุดมเกณฑ์ของเกณฑ์นั้น

๔. จำหลักคงที่กับมาตรฐาน คือ เกษตร์ อุจจ์ มหาอุจจ์ อุจาภิมุข อุจจาวิลาส มูลเกษตร เกษตรโลก มหาจักร์ จุลจักร์ จุลเทวี นิจ ประเทวกิตะ พระเคราะห์ล้ำเรือน และถอยเรือน (ลำเรือนเรียกอุจจาภิมุข ถอยเรือนเรียกอุจจาวิลาส)

๕. ดาวเคราะห์นำพล ขับพล แหวกพล มาลัย มลิ มาลัยขจร จันทร์ตรี (ปูรณมี,อัฏฐมี,อมาวสี)

๖. พระเคราะห์โยคใหญ่ โยคน้อย เป็นเกณฑ์ เรือน เกณฑ์หาทักษา มุทกเกณฑ์ ปทุมเกณฑ์ จตุโกณฑ์ จตุสดม ตรีเกณฑ์ ตรีเกณฑ์ตรีกูล

๗. พระเคราะห์คู่มิตร คู่ธาตุ คู่สมพล กระแสร์ของพระเคราะห์เหล่านี้ส่งผลทางมหาทักษ์ ๑ ทางอำนาจเรือน ๑ อำนาจแสง ๑ และทำลายผลทั้งหลาย

๘. คำบรรยายฝอยของเคราะห์ ๑ ของวันเดือนปี ๑ ของดวง ๆ ต่าง ๆ ๑

๙. ชื่อของดวง ๆ ต่าง ๆ มีบังคับทั้ง ๗ วัน และทั้งพระเคราะห์ ๑๐ ดวง

๑๐. ผสมดาวให้มีผลเป็นอันเดียวกัน คือ เล่นแสง ศรี รัศมี และตัดเคราะห์บรรยายได้

๑๑. เอาเกษตรโลก กับทักษาโลกจับแล้ว ทำไปขัดเกลาดาวเคราะห์ ดาวเคราะห์ขัดเกลาเรือนให้มีผลต่างออกเป็นรูปของมหาทักษา หรือ เกษตรโลก

๑๒ ตัดพระเคราะห์ทั้ง ๑๑ ข้อนั้น บรรจุเข้าในรูปร่างของคน ๑ วัตถุ ๑ และสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องประสงค์ ๑

๑๓. ตรวจสอบว่า กำลังพระเคราะห์นั้น ๆ หวงเรือน หรือแย่งเรือน หรือยกเรือน ที่ต่างก็อยู่ในเรือนนั้น ๆ

๑๔. สอบทานตัวเคราะห์เข้าหลัก วิสมากาล ๕ คือ พักร มล เสริญ อวมาน โอน อย่างใดหรือไม่

๑๕. จำคำบรรยาย ฝอยของ องศา ลิบดา ตรียางค์ และนวางค์ รวมทั้งกลุ่มดาวฤกษ์ และชื่อฤกษ์ในเรือนนั้น ๆ ทลิทโท ฯลฯ เป็นต้น

๑๖. ชื่อของเรือนหนึ่ง ๆ มีกี่ประเภท เช่น เมษ มี แพะ แกะ ละมั่ง ฯลฯ เป็นต้น

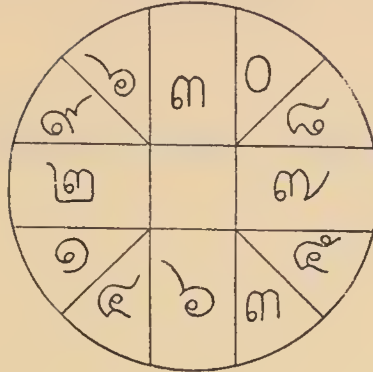
๑๗. ทำและตัด ๑๐ ลัคนาได้ พร้อมทั้งด่านพิศุจน์ ดาวเคราะห์ ตั้งแต่ตัวแรก จนครบตัวสุดท้ายคือ อาทิตย์ ฯลฯ ถึงมฤตยู

๑๘. เอาหลักทั้งหมดไปแยกลงในดวงปฏิจจสมุปบาท เพื่อดูดวงนั้น ๆ มีกรรมมาในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต ซึ่งมาในภายหลังหรือหน้า

๑๙. หลักทั้งหมดมาติดเข้าใน แล้วประมวลเข้ารวมกัน กฎต่าง ๆ จะจบลงในเรื่องของกำลังอาทิตย์ให้คุณ–โทษ หรือจันทร์ให้คุณ–โทษ ตามหลัก

เมื่อจำและตรวจสอบเข้าหลักทั้ง ๑๙ ข้อนี้แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า คุยสนุกแน่ ๆ และพอจะออกสนามได้ ถึงอย่างไรก็ดี การวิจารณ์ดวงชะตา ต้องอาศัยความชำนาญ และการผ่านดวงมากด้วย จึงจะดีและได้ผลดี

ดวงต่าง ๆ ที่ใช้

เกษตรโลก

เลงดูเมษพบภุมม์กุมภ์ราหู ส่วนมฤตยูอยู่มีนสิ้นสงสัย เสาร์มังกรจันทร์กรกฎใน อาทิตย์ไซร้เนาสิงห์พุธอิงกันย์ พระศุกร์ตุลย์เมถุนเกตุพิเศษเลิศ ภุมม์กำเนิดเนาพิจิตตัดน่าขัน ธนูครูศุกร์พฤษภสิ้นครบครัน ทุกเทวันเป็นเกษตรโลกตามโลกเอย

ท่านวางไว้เช่นนี้ เพื่อดูอุณหภูมิของอาทิตย์กับจันทร์ ขอบอกว่า อุณหภูมิของอาทิตย์อยู่ที่ เมษ อุณหภูมิของจันทร์ที่พิจิก กำลังอุณหภูมิตก ราศรีมีน

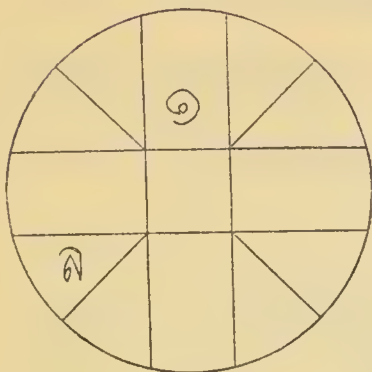

มหาทักษาและทักษาโลก

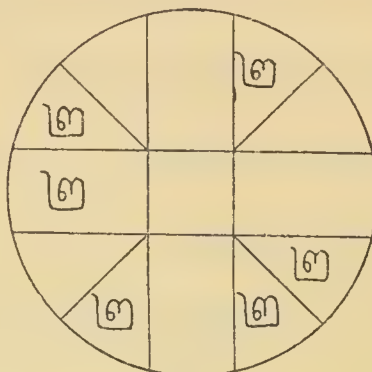
ตามหลักท่านว่า ดาวเคราะห์ใดลดลงเข้าทวารา ทักษาโลก เกิดทุกข์โศรกโรคเข็ญเห็นใจ หญิงชายยุ่งยากลำบากจิต มักผิดลูกเมียเสียหายเหล่านี้เป็นต้น

มีไว้เพื่อดูภูมิศาสตร์ และธรรมชาติดินฟ้าอากาศ และแร่ธาตุต่างๆ ที่จะเกิดของทิศทาง

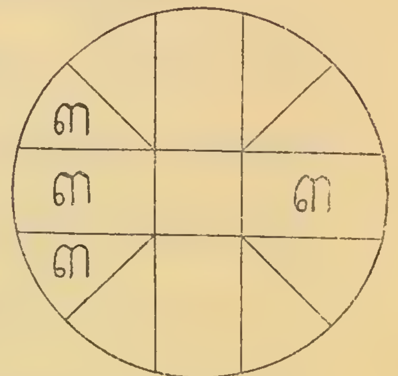
ชื่อดวง
ประจำวันเกิดที่ส่งผลบังคับ

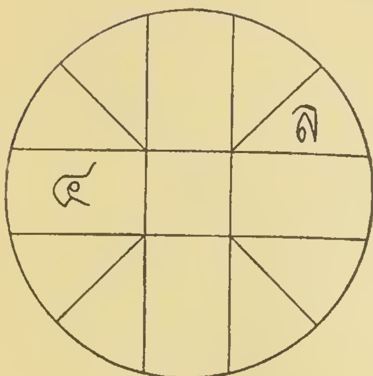
พระอาทิตย์ฤทธิรงค์

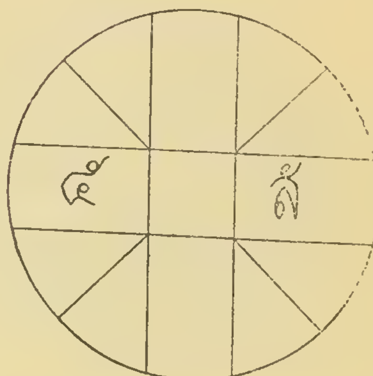
องค์พระจันทร์ฉาย

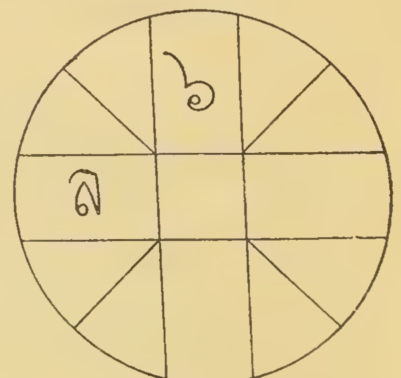
อังคารขุนนางใน

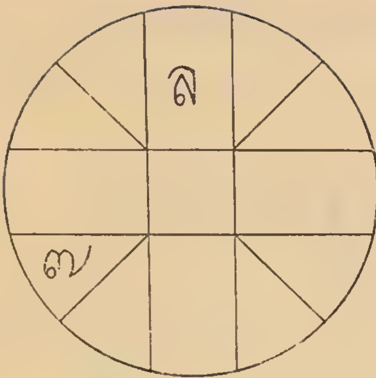
อนุภาพยิ่งใหญ่ให้พุธ

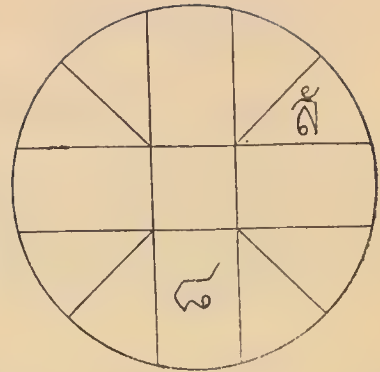
ราชครูบูชาพฤหัสบดี

พระศุกร์สมบัติ

อริธิมาสเสาร์

ปราชญ์บัณฑิต ราหู

ดวงทั้งหมดนี้ เป็นดวงบังคับวันเกิดและตำแหน่งบังคับ

ฝอยของวัน

๑. ถ้าเกิดวันอาทิตย์ ๆ อยู่ราชีเมษ ลัคนาอยู่สิงห์ ชื่อว่า พระอาทิตย์ให้คุณเจริญด้วยทรัพย์ เกียรติยศ ชื่อเสียง

๒. ถ้าเกิดวันจันทร์ ๆ อยู่ราชีกรกฎ กันย์ พิจิก ธนู มีน และเมถุน ชื่อว่า พระจันทร์ให้คุณ เป็นมหานิยม ชื่อเสียงดี ตั้งหลักฐานได้

๓. ถ้าเกิดวันอังคาร ๆ อยู่ราชีมังกร เมถุน กรกฎา สิงห์ ชื่อว่าอังคารให้คุณ รับราชการได้ถึงขั้นขุนนางผู้ใหญ่ เป็นสมณะได้เป็นเจ้าอาวาสและมีสมณศักดิ์ เป็นหญิงได้เป็นคุณหญิงหรือนางพระยา

๔. ถ้าเกิดวันพุธ ๆ พุธอยู่ราชีกรกฎ ลัคนาอยู่มีน ชื่อว่าพระพุธให้คุณ มีชื่อเสียง วิชาการกระเดื่องเลื่องลือไปทุกสารทิศ หาผู้เสมอมิได้

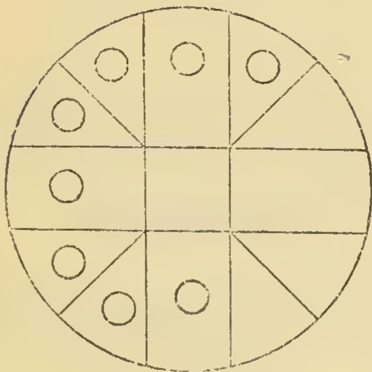
๕. ถ้าเกิดวันพฤหัสบดี ๆ อยู่กรกฎ ลัคนาอยู่มังกร ชื่อว่าพฤหัสบดีให้คุณ

จะเป็นผู้ที่ควรบูชา ท้าวพระยาและพระมหากษัตริย์ไว้เนื้อเชื่อใจ วางพระทัย เจริญด้วยความสุข

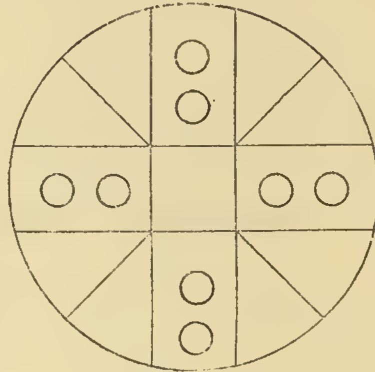
๖. ถ้าเกิดวันศุกร์ ๆ อยู่เมษ ลัคนาอยู่กรกฎ ชื่อว่าพระศุกร์ให้คุณ เจริญด้วยสมบัติ ยศศักดิ์ เป็นที่รักของมหาชนทั่ว ๆ ไป

๗. ถ้าเกิดวันเสาร์ ๆ อยู่สิงห์ ลัคนาอยู่เมษ ชื่อว่าพระเสาร์ให้คุณ สัตรูให้อภัยกลับเป็นมิตร ชื่อเสียงเกียรติประวัติดี มียศศักดิ์.

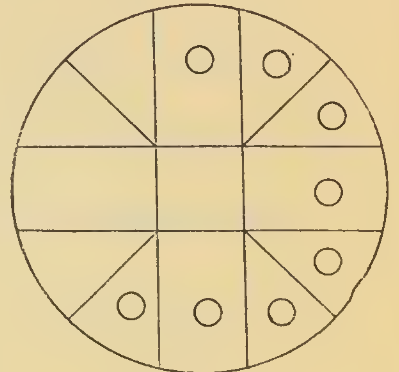
๘. เกิดกลางคืนวันพุธ (ราหู) พุธอยู่ตุลย์ ลัคนาอยู่กุมภ์ ชื่อว่าราหูให้คุณ เป็นคนมีปัญญา เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต ทำกิจอันใดสำเร็จทุกประการ เจริญรุ่งเรือง

มาลัยขจร – ทวี
ได้แก่จุดดวงจันทร์
ในวันปูรณมีขึ้น ๑๕ ค่ำ

จตุรมุข – จัตร์
ได้แก่จุดดวงจันทร์
ในวันอัฏฐมี ขึ้นกับแรม ๘ ค่ำ

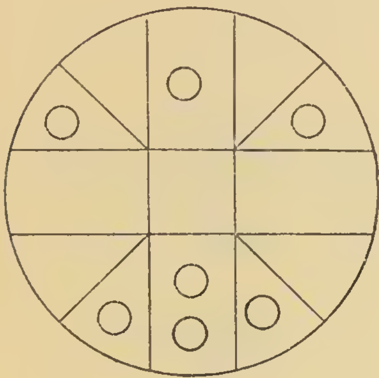
มาลัยมลิ – ทวิสุข
ได้แก่จุดดวงจันทร์
ในอมาวาสีแรม ๑๕ ค่ำ

ซึ่งถือว่าดวงจันทร์ที่มีอาทิตย์ จันทร์ หรือ ลัคนาอยู่หน้าเคราะห์เป็นดวงมาลัยขจรหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นำพล ใช้แสงกระทบกัน และ

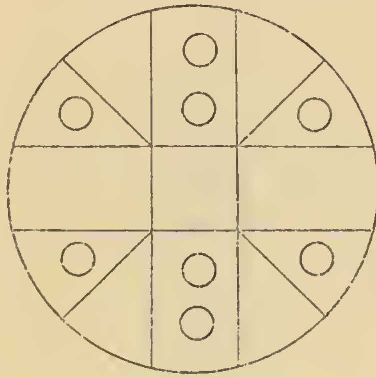
ถ้าไล่มาทั้ง ๖-๗-๘ ราชี เรียกว่า จันทร์ตรีบ้าง พระจันทร์ครึ่งซีกบ้าง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดวงแขวงแสงดวงเบียดแสง

ถ้าหาก อาทิตย์ จันทร์ หรือ ลัคนา อยู่หลักเคราะห์เป็นด้วยมาลัยมลิ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ข่มพล ดาวเคราะห์ทุกตัวเป็นศูนย์หน้าหมด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดวงร่วมแสง

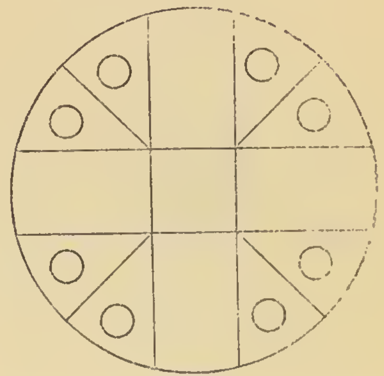
ดวงทั้ง ๓ นี้ เป็นดวงบังคับ ใช้เป็นดวงอ่านกำลังเคราะห์ เพื่อหาน้ำหนักของดาว หรือใช้เป็นดวงครู การตัดสินกำลังธาตุ เรือน ภพ โยค เกณฑ์ ร่วม ว่าเจริญและเสื่อมนั้นเอง

ประเจียด
ดวงอนาถา

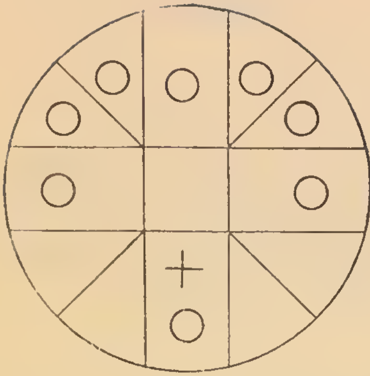

อุจจ
ดวงรุ่งเรืองฤทธิ์

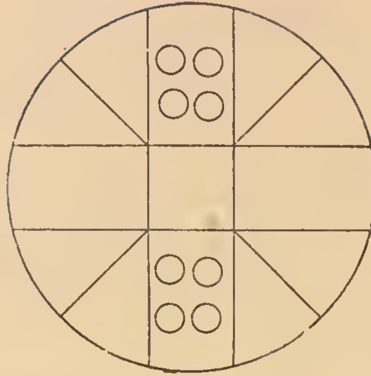

กลอง
ดวงฤทธิไกร

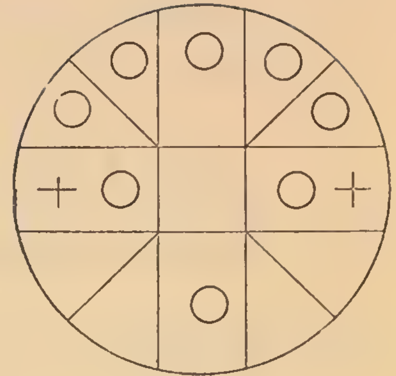
ดวงทั้ง ๓ นี้ เป็นดวงบังคับ ตำแหน่งของเรือน อาศัยธาตุและภพเป็นจุดอ่าน เล่นแสงของภพ ๑ เรือน ๑ ธาตุ ๑ จัดเป็นดวงมาตรฐานและบังคับ

ฉัตร
อาทิตย์หรือจันทร์อยู่เมษ
เรียกเสวตกฉัตร

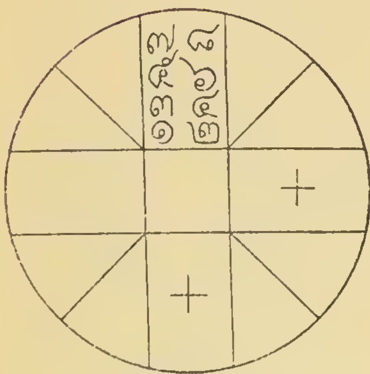

ปราสาท
อาทิตย์หรือจันทร์อยู่เมษ
เรียกปราสาททอง

พระขรรค์
อาทิตย์หรือจันทร์อยู่เมษ
เป็นพระขรรค์ชัย

ดวงทั้ง ๓ นี้ จัดเป็นดวงครู และถือเป็นดวงฤกษ์ด้วย

อิริโยค
เรียกว่าดวงราชา

อุดมโยค
เรียกว่าดวงหลักชัย

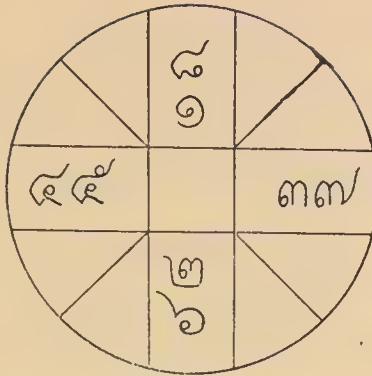
อารีโยค
เรียกอีกอย่างว่าดวงเขาพระสุเมรุ

ใช้เป็นดวง ๓ ทัพตั้งของมิให้หายหรือตาย ใช้ในการวงดวงพิชัยสงคราม เล่นเคราะห์ ๑ เล่มมวางค์ ๑ ตรียางค์ ๑ ธินทหาทมาทจันทร์ ๑

เครื่องหมายบวก เป็นเครื่องหมายของลัคนาอยู่ตำรา

ตรีโกณฑ์
ดวงบัจจามิตรเข็ดขาม
เรียกดวงมัธยมก็ได้
เพราะกระแสแสงสัมผัส

จตุรพยห
ตรีพลกินเมือง
เรียกจตุสดมต์ก็ได้
เพราะเป็นพระเคราะห์หัก

ดวงกุมภราช
รุ่งเรืองฤทธิ์
เรียกดวงกงจักรก็ได้
เพราะอยู่เนินโยค

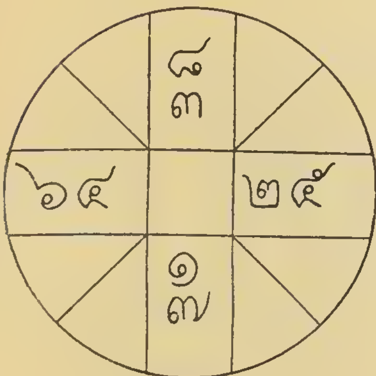
รุ่งเรืองฤทธิ์

สุเมรุราช

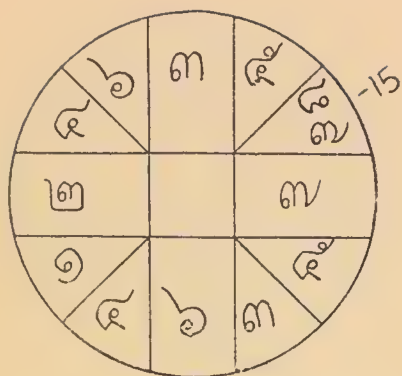

สุเมรุมาส

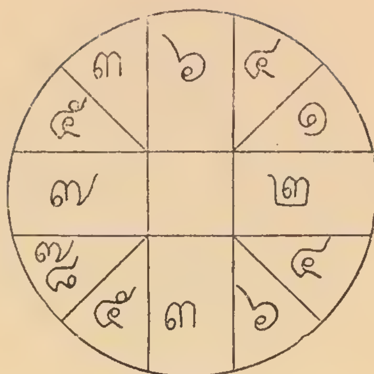

สงครามชัย
หรือพระยากินเมือง

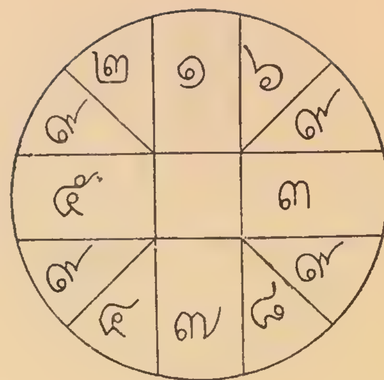
ดวงทั้ง ๗ ดวงนี้ เป็นดวงบังคับพระเคราะห์ อย่างน้อยต้องประจำ ๓ ตัวในเรือนเหล่านี้ จึงเข้าหลัก เป็นดวงหลัก วางฤกษ์ต่าง ๆ ในการให้ฤกษ์

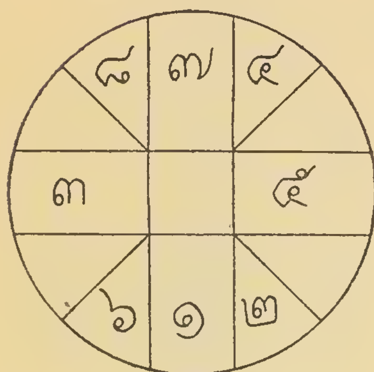
ดวงเกษตร
หรือเกษตรพื้นดิน

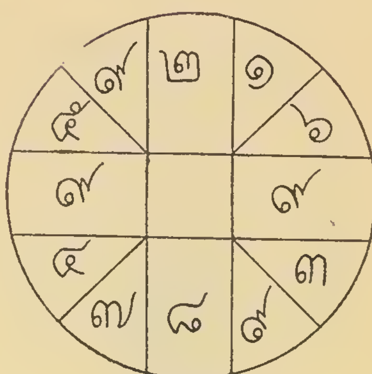
ประเกษตร

ดวงมหาอุจ

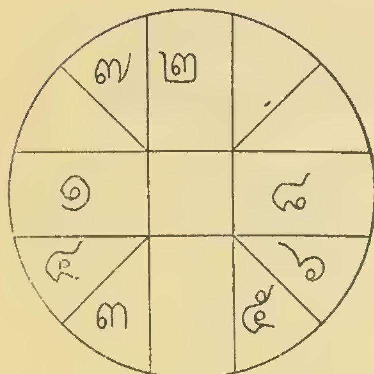
ดวงนิจ

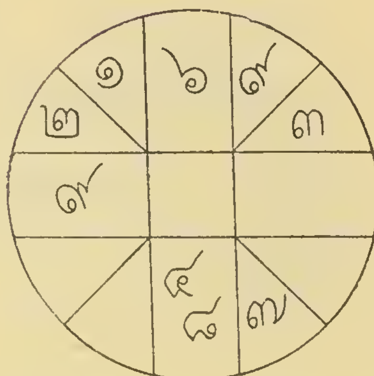
ดวงอุจจาวิลาส

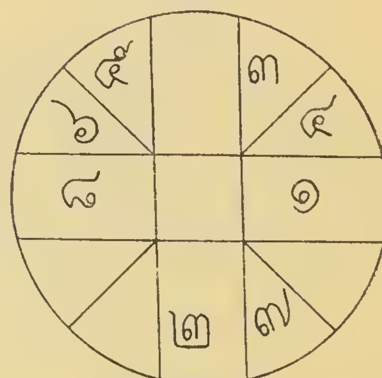
ดวงราชาโชค

ดวงมหาจักร

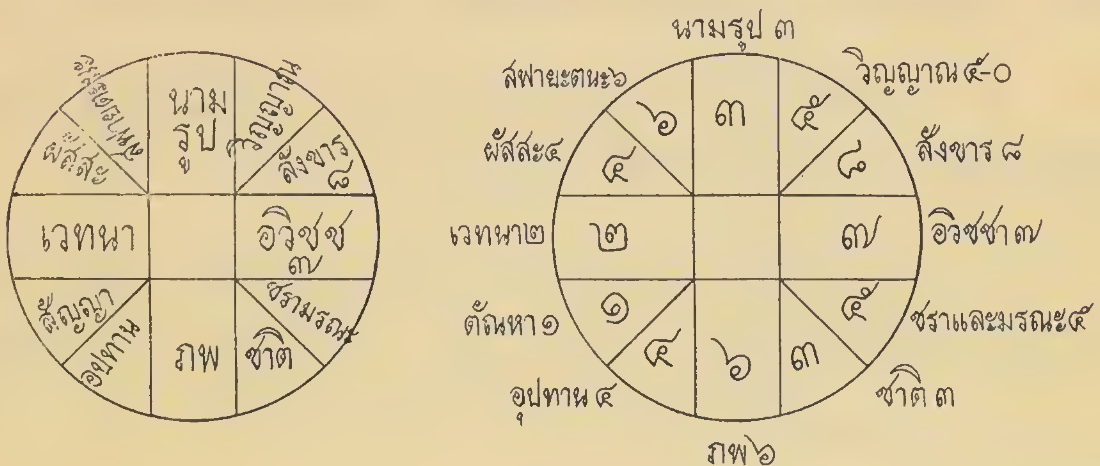
ดวงอุจจาภิมุข

ดวงจุลจักร์

ดวงทั้ง ๙ ดวงนี้ เป็นดวงหลักใช้รวมทั่วๆ ไป ในเมื่อจะอ่านดวงว่า อายุ วัย วัน เดือน ปี ตกอยู่ในระยะของดาว และดวงเป็นอย่างนี้ จึงจะเข้าหลักมาตรฐาน แต่ดวงที่จะอ่านนั้น ท่านกำหนดให้อย่างน้อย ๓ ดวง แล้วจึงอ่านได้ ตามปกติต้องอ่านหมดทั้ง ๙ ดวง หรือทั้ง ๑๐ ดวงมาผสมกัน ตามหลักที่ได้กล่าวไว้แล้วและหลักที่จะให้ไว้นี้ คือ

ดวงปฏิจจสมุปปบาท

ดวงชาตาใดได้หลักเกณฑ์ดังนี้ จัดตามความหมาย คือ

ก. ดวงที่มีเกษตร ถ้าเป็นวันเกิดด้วย ฯลฯ ถือว่าได้รับอิทธิพล คือ บุคคลนั้นมีความมั่นคง กอปร์ไปด้วยหลักฐานและรุ่งเรือง

ข. ดวงที่มีประเกษตร ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ ถือว่าพ้นเพไปในทางไม่สมหวัง อาภัพ หรือการมีอุปสรรคต่างๆ

ค. ดวงที่ได้อุจจ์หรือมหาอุจจ์ ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ ส่งผลให้ได้รับราชการเป็นผลดี หลักฐานดี ตามพื้นเพและเจริญกว่าตระกูล

ง. ดวงที่ได้นิจ ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ รับราชการไม่ดี ไม่เหมาะ มักเป็นอันตราย และหลักฐานไม่ดีตามพื้นเพเดิมและมักด้อยกว่าตระกูล

จ. ดวงอุจจาวิลาส ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ เป็นดวงดี วาสนาดี ถ้าวาสนาดีให้ดูดวงอุจจาวิลาส

ฉ. ดวงราชาโชค ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ มักมีเสน่ห์ ถ้าดูว่าใครมีเสน่ห์ก็ให้ดูดวงชาตาราชาโชค เพราะเป็นมหานิยมด้วย

ช. ดวงมหาจักร ถ้าเป็นวันเกิด ฯลฯ มักโลดโผน และดีสม่ำเสมอ เป็นอิทธิฤทธิ์ ดีเด่นในทางโลดโผน มีความสามารถเก่งกล้ามาก

ซ. ดวงได้ตรีโกณฑ์ (ร่วมธาตุร่วมราษี) ดวงนั้นมีความสุขมาก ไม่มีอันตราย และมีหลักดี ดีทั้งทรัพย์และฐานะ

ฌ. ดวงได้ตรีกูล (ร่วมพระเคราะห์และธาตุราษี) ท่านว่า ได้ที่พึ่ง มีบุญ ดีทั้งตระกูลแล และเจริญมาก ไม่มีอันตราย หลักมั่นคงทุก ๆ ด้าน ฐานะดีทุก ๆ ด้าน

การอ่านดวงจรและดวงจรคือ

ก. ให้ตัดดาวจรออกเป็นชั่วโมง

ข. ดาวทุกตัวเดินไปกระทบกันทุกชั่วโมง

ค. แสงของดาวจรถึงกันทุก ๕ นาที

ง. กำลังของเคราะห์ได้องค์ ๕

จ. พระเคราะห์ตัดกันและบวกกันได้ ๕ แสดงผล

ฉ. ๑+๔=๕, ๒+๓=๕, ๐+๕=๕, หรือ ๘+๖=๑๔, ๑+๔=๕ แสดงผลเป็นต้น

ช. ดูลัคนาจร ตามเวลาเป็นชั่วโมงบ้าง เป็นนาทีบ้าง

ซ. ดูจันทร์จรทุกราษีใน ๑ ชั่วโมง นาที

ฌ. ตนุลัคนา จรไปเกาะราษี เกาะดาวเคราะห์ ทุกชั่วโมงบ้าง ทุกนาทีบ้าง

ญ. ตนุเศษจรไปเกาะตาม ข้อ ฌ.

ฎ. ตนุของตนุเศษจรไปเกาะตามข้อ ฌ., ญ.

ฏ. อาทิตย์จรไปเกาะตามข้อ ฌ. เป็นหลักใหญ่

ทั้งหมดนี้แล้วมาประมวลกัน จึงพยากรณ์ได้ และหลักที่จะพยากรณ์ได้นั้น ต้องใช้ดาวกระทบกันถึง ๓ ดวงเป็นอย่างน้อย ซึ่งมุมสัมผัสกัน ๑๒๐ ถึง ๑๕๐ องศาจึงอ่านได้ แต่ต้องอ่านให้มาผสมกันทั้งหมดคือทั้ง ๑๐ ดวง ดังจะเห็นหลักข้อ ฉ. ที่ผสมกันนั้นแล

ขอจบหลักการในการอ่านดวงชาตาแต่เท่านี้ ขอความสุขสวัสดีจงมีแก่ผู้สนใจ และขอบุญกุศลทั้งหลายจงเป็นสะเบียงเลี้ยงอาตมาของท่านผู้วายชนม์แล้วนี้ด้วยเทอญ

เขมทีโป ภิกขุ

พระประทีป เขมกรณ์

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์ แห่งประเทศไทย
จุฬา ๆ ซอย 2 ถนนพญาไท พระนคร โทร. 57622
นายมาตรหมาย พิมลมาศ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
ธันวาคม ๒๕๐๘